

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Chánuká a chászid legenda tükrében

Mi a chánuka? A Talmud erre így válaszol: „Kiszlév 25-én (...) amikor a görögök bementek a (jeruzsálemi) Szentélybe, megszentségtelenítették az ott lévő égőolajkészletet. És amikor felükrekedtek a chászmoneusok és legyőzték őket (a görögöket), kerestek, de nem találtak csak egy kis korsó olajat, mely érintetlen volt, és rajta a főpap pecsétje. Nem volt ebben a korsóban csak annyi olaj, amely egy napra volt elég, de csoda történt, és (a megyújtott menőről) nyolc napig égett. Egy évre rá (kiszlév 25-ét és az ezt követő 8 napot) ünnepnek nyilvánították, háláimával és dicsímnuzzsal.” (Sábát 21.) A zsidó történelem tele van csodákkal. Ekkor is egy maroknyi nép elutasítja a rákényszerített hellén kultúrát, nem mond az erőszakos szekularizációra, végül fellázad az önkényuralom ellen. Mátitjáhu, a modiini pap és öt fia, köztük Jehudá (Júdás), a mákábeus – akit győzelemre vitték a zsidók szabadságharcát – nem születtek hősnek, csak a körülmenyek tettek őket azzá. A csoda azzal folytatódott, hogy ennek a szabadságharcnak a tanulsága 2000 év múltán is érezte hatását, s nemcsak abban, hogy mindmáig megünnepeljük, hanem abban is, hogy maig él a szellemisége. Bölcseink az ünnep szellemi részét, a csodát – miszerint az egy napra elegendő olaj 8 napig égett – emelik ki, ezt állítják az emlékezés középpontjába. Hiszen katonai vereségek, győzelmek a feledés homályába süllyedhetnek, de a nyolc napig égó menőről – melyet több mint kezéről minden évben megyújtunk – látványa belevésődik az emberi lélekbe. Felvétődik a kérdés, miért mondjuk azt, hogy a csoda nyolc napig tartott, holott egy napra elég volt az olaj, tehát a csoda csak hétfára vonatkozik? Ennek az a magyarázata, hogy egýaltalan találtak olyan, nem megszentségtelenített olajat, amit használhattak, ez már maga is csoda volt, s így már érthető a nyolcanapos ünnep. Mint általában a zsidó ünnepek, ez is bensőséges, családi ünnep, de van egy különleges jellege. Kötelezővé teszi a csoda közhírré tételeit (pirszum hánész), ezért a menórát ki kell tenni az ablakra.

***

Chánukakor a gyertyagyújtást követően különböző társasjátékokat szoktak játszani, néha kártyáznak is. Ez még olyanoknál is előfordul, akit egyébként a játékot felesleges időtöltésnek tartják, mert elvonja őket a tanulástól. J. L. Májmon rabbi szerint ez a szokás onnan eredhet, hogy a görög elnyomás idején Jeruzsálemben sokan elvezették a görög kultúra megjelenését. A Mákábeusok könyvében is megtalálható annak leírása, miszerint a görögök stádiont építettek, és a zsidó ifjúságot tanították-kénszerítették az olimpiai játékokra. A chászmoneusok győzelme után a kényszerítő törvényeket hatályon kívül helyezték, de emlékezetetől szokásával vált az egykor görög társasjátékok imitálása.

***

A gesztinai rebbéről, reb Jechiél Meir Lifschitzről mesélték, hogy ifjúkorában meg akart tanulni sakkozni. Azonban amikor megtudta, hogy a játék szabályai szerint ha valaki egyszer már lépett, az nem gondolhatja meg magát és nem lehet viszsa, kijelentette, hogy ez nem neki való. Mindez pedig azzal indokolta, hogy nem zsidónak való dolog, ha nem lehet megbánást tanúsítani és megtérni, azáltal is, hogy az ember visszacsinálja, amit helytelenül tett...

***

Reb Ávráhám Jósua Hesl, az aptai cádik – akit a „zsidók szerelmesének” is neveztek – egy ízben a

chánukagyertyák meggyűjtése után kiment a szabadba, majd mikor viszszatért, nagyon szomorúnak tűnt. Egy idő múlva ismét kiment, de amikor visszajött, ezúttal már nagyon örölt, és egész valóján a vidámság lett úrrá. Hívei kíváncsiskodására elmondta, mi történt: Első ízben, amikor kimentem, és tekintetem Mezibus felé vettem, azt láttam, hogy a zsidók már felélték az egész „párnószét” (megélhetést), amit rohásánakor az égben elrendeltek nekik. Arra gondoltam, hogy most még csak chánuka van, és másról a nyakára hágta az egész évi megélhetésüknek. Mi lesz ezután? Ettől nagyon elszomorodtam. Később ismét kimentem, felnéztem megint az égre, arra gondolván, hátha az első alkalommal nem láttam jól. És valóban, nem tévedtem, de aztán rájöttem, hogy tavaly is ugyanez volt a helyzet, és a Jóisten mégis adott a zsidóknak egész évben enni. Ettől aztán megnyugodtam, mert biztosan az idén is ugyanígy lesz.

***

Az alábbi történetet a szent életű kozsmnitzi mágid, reb Jiszráel mondta el egy alkalommal híveinek: 7-8 éves koromban az astrovcai reb Jechezkél jesivájában tanultam. Gyakran fordult elő, hogy még éjszaka sem hagytam abba, egyedül ültettem a teremben s csak tanultam, tanultam. Chánukakor apám nem engedett a tanháza menni, attól félvén, hogy a többi hasonló korú fiataltal esetleg kártyázni fogok. Otthon nem tudtam tanulni, mivel oly szegények voltunk, hogy nem tellett még gyertyára sem, így megírtem apámnak, hogy elmegyek a jesivába, meggyújtok egy kis gyertyát, s ha az leég, hazamegyek. Az égieknek azonban úgy látszik, nagyon tetszett az én tanulni vágyásom, és a kis gyertyával a chánukaihoz hasonlóan csoda történt. Nevezetesen az, hogy két-három óra helyett egész éjjel égett. Apám persze biztos volt benne, hogy én a fiúkkal játszom ilyen sokáig. Reggel felé, amikor hazamentem, apám nagyon mérges volt, és se szó, se beszéd, jól elvert. Ennek ellenére nem szóltam egy szót sem, mert inkább eltűrtem a verést, mint

hogy a Tórat mint kifogást említsem meg, pedig apám biztosan elhitte volna, hogy igazat mondok, hisz sosem hazudtam neki.

***

A dinovi Reb Cvi Elimelech, akit főműve után Bné Jiszáchárának (Jiszáchár fiainak) neveznek, egyeset elutazott mesteréhez, a lublini Látnokhoz, Jákóv Jichák Horovitzhoz. Útközben azon töprengett, vajh melyik törzsből is származik Jákob fiai közül. Amint a különféle lehetőségeket latolgatta, hirtelen eszébe ötlött, hogy chánuka tájékán minden valami fennkölthető érzés keríti hatalmába, egy kellemes, édes-bús hangulat, ami egyúttal fokozza a szentség érzését is. Nem lehet – morfondírozott –, hogy ez azért van, mert a chászmoneusoktól származom, hiszen nem vagyok kohanita. Akkor meg honnan ez az érzés? Megnyugodva gondolt arra, hogy most úgyis találkozik a Mesterrel, ő biztosan megtalálja erre a helyes választ. Megérkezvén a Látnok házába, még mielőtt egy szót is szólhatott volna, a Látnok a következő szavakkal fogadta őt: Tud meg, te Jiszáchár törzséből származol (akik írásstudók és bírák voltak). Annak pedig, hogy chánukakor szent érzés tölt el, az az oka, hogy te – vagyis a lelked – annak idején bíró voltál a chászmoneusok törvényszékén. Ez volt az oka annak is, hogy a dinovi cádik könyvének a Bné Jiszáchár nevet adta.

***

A ziditsovi Jichák Ájzik házában igen szegényesek voltak mind a bútorkod, mind az edények, a használati tárgyak. Ami ezüst található volt, azok kizárolag szent célokot szolgáltak. Az összes ezüsttárgy nem állt másból, mint egy chánukai gyertyatartóból, néhány szombati gyertyatartóból, egy szombat kimenetelekor illatos fűszer céljára használatos ezüstszelencéből, valamint egy ezüst zsebörából, melyen a számokat héber betűk helyettesítették. Történt, hogy egyik gazdag híve sorsolásban egy ezüstszatalkát nyert, amit elvitt ajándékba a cádiknak. Az nem akarta elfogadni, de fia rábeszélte: azzal győzte meg, hogy micve céljára fel lehett használni, chánukakor erre az

asztalra helyezhetik a menórát, miáltal teljesíthetik a micvák „megszépítésének” kötelességét. Ezzel az indokkal végül elfogadta az ajándékot, de az asztal egész évben a fia lakásán volt, ő kizárolag chánukakor használta azt.

***

Reb Jichák Ájzik, a ziditsovi cádik fiának apósa, a sztrettini reb Ábrahám – szintén ismert cádik – hosszú időt töltött el a chánukagyertyák gyújtásával, az ezt követő énekléssel. A vő ezt nem egészen értette, mert apjánál azt látta, hogy az minden össze egy negyedórát tölt el az egész szertartással. Ezért megkérdezte apját, hogy is van ez. Valójában kész csoda – magyarázta az apja –, hogy amikor megyújtom a chánukagyertyákat, nem égek el velük együtt. Te pedig azt akarod, hogy óráig tegyem ki magam életveszélynek?

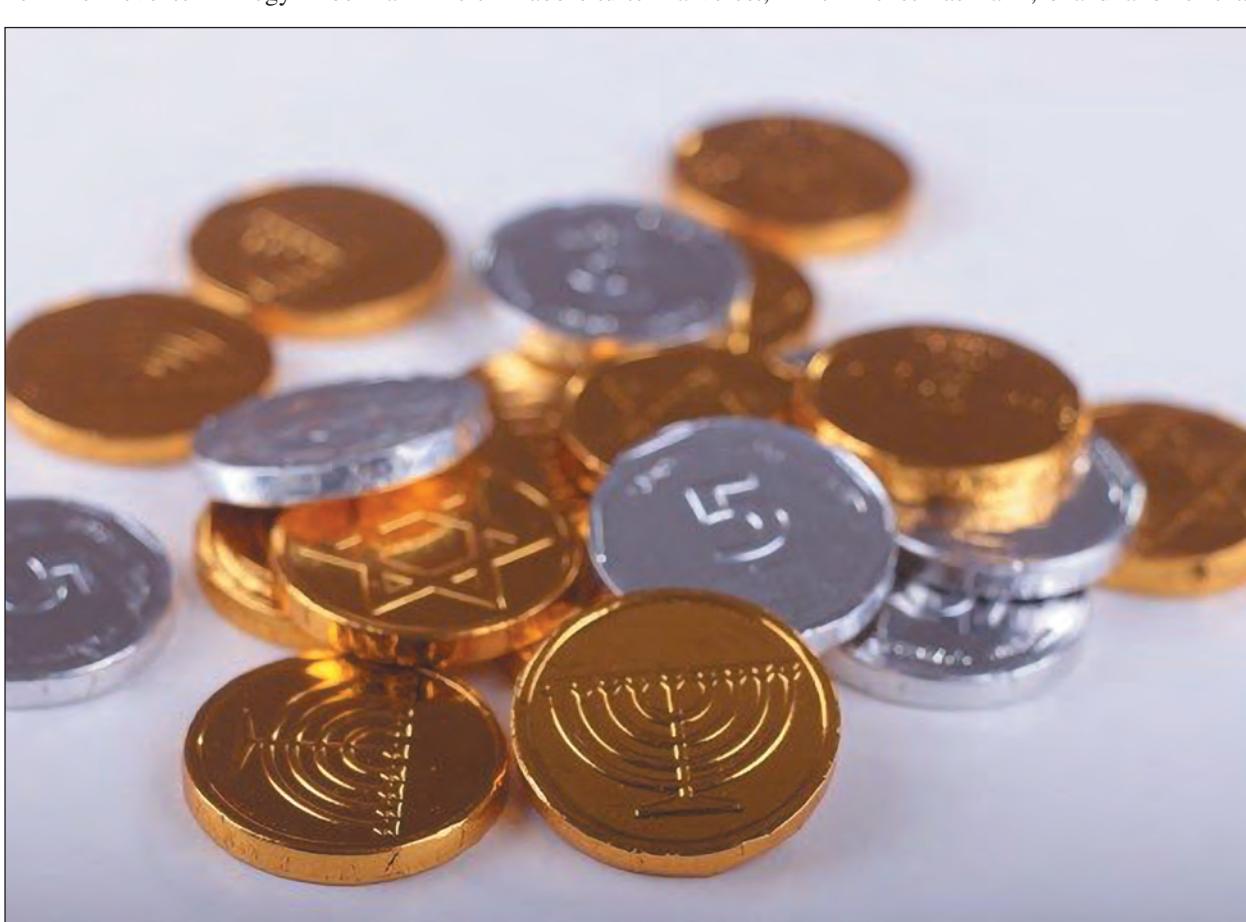
***

Chánukakor szokás a gyerekeknek pénzt adni, hogy ezzel is ösztökjélik őket a Tóra tanulására. Egyszer a radzini rebbének chánukakor kellett a fogát kihúzni, de az orvos nem akart tőle pénzt elfogadni. Azt mondta, vegye úgy a rebbe, hogy ez az ő chánukageldje, amit úgyis illett volna adnia. A rebbe beleegyezett, de hozzájette: Aztán nehogy elmeséld ezt a híveknek, mert attól tartok, hogy jó néhányan akadnának, aik inkább kihúznák a rabbinak egy fogát, mint hogy chánukageldet adjanak.

Mit mond a háláchá?

Ez az egyetlen nem bibliai eredetű ünnep. 1. Az ünnep nyolc napig tart. Ezáltal minden nap gyertyát gyújtunk, méghozzá minden nap egyetlen többet. Általában színes fagyú vagy viaszgyertyákat használunk, de pl. a chászidok az olvívalajat részesítik előnyben, ezzel is emlékezve a Szentély kis olajkorsójára. A gyertyagyújtást különleges módon végezzük, a gyertyákat nem közvetlenül, hanem a kisegítővel, az ún. sámasszel gyújtjuk meg. A gyertyákat mindig az est beálltakor kell megyújtani. 2. Szokás a gyertyákat az ablakba kitenni. Az utóbbi években gyakorivá vált a nagyméretű chánukai kandelábereket felállításra közterületeken, hogy az egykor megötönt csodát közhírré tegyék. 3. Chánukakor olajban sült pogácsát szoktak enni, ezáltal is emlékezve az olaj által létrejött csodára. 4. minden nap elmondjuk a háláel zsoltárciklust a 18 áldásban (Smoné eszré), és az étekezés utáni imában betoldjuk a Csodára (Ál hániszim) imát, amelyben dióhéjban a chánukai történés van leírva. 5. Chánuka alatt nincs kötelező munkaszünet. Rendszerint az alatt a kb. fél óra alatt, amíg égnek a gyertyák, nők nem szoktak munkát végezni. 6. Pénteki napon a chánukagyertyákat a pénteki gyertyák előtt kell megyújtani, és ügyelni kell arra, hogy a szombat beállta után legalább még egy fél órát égjenek. Szombaton pedig a szombat kimenetele, a Hávdálá ima elmondása után gyújtjuk meg. A háláchá szerint akinek nincs pénze chánukagyertyára, az akár menjen el kérgetni, mert sok más micvét – jobb híján – gondolatban is meg lehet tartani, de a chánuka csodáját csak valóságos égő lánggal.

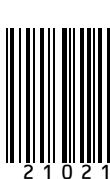
Naftali Kraus

A szent lángok fényénél

Chánuka, a zsidó szellemiség szabadságharcának ünnepe pozitíviblikus, azaz a bibliai idők utáni ünnep. Ezt az ünnepet a Misna nem említi, aminek több magyarázata is lehetséges. Az egyiket a zsidó ünnepi szokásokat magyarázó gyűjteményben találhatjuk. Ezt a magyarázatot egyébként Chátám Szófer, neves pozsonyi rabbi adja, aki szerint Jehudá, a Fejedelem, a Misna szerkesztője Dávid király leszármazottja volt, a chászmoneusok pedig, akik a szír-görög elnyomók elleni felkelést vezettek – és később dinasztitát is alapítottak – levítések voltak, akik nem tartottak az uralkodó Júda törzshöz. Ilyeteknél Jehudá, a Fejedelem trónbitorlóknak tekintette őket, és úgy tette, mintha nem is léteznének. Ez persze nem von le semmit a chánuka mint ünnep fontosságából és a szabadságharc jelentőségeből.

***

91770133350099 21021

Siklósi Vilmosra emlékeztek a zsidó temetőben

Segítő, támogató, aki az égiéktől kapta a küldetést, hogy új közösségeket hozzon létre, figyeljen az esetekre, támogassa a rászorultakat. Ezt jelenti Menáchem ben Benjámin, ami Vilmos héber nevének felel meg.

Erről Virág Judit, a zalaegerszegi zsidó hitközség elnöke beszélt a Göcseji úti zsidó temetőben tartott megemlékezésen, ahol előzte, az egy évvel ezelőtt, 2020. október 30-án elhunyt Siklósi Vilmos alakját idéztek fel. Az elnök szólt arról is, hogy Siklósi Vilmos agrármérnöki diplomával a zsebénben 1971-ben költözött Kustánszegre a fővárosból. Közéleti aktivitása, közösségtervező ereje a kezdetektől kitűnt, nevéhez fűződik a Béke-Shalom Baráti Társaság megalakítása is. A zalaegerszegi hitközség vezetésére 1995-ben kapott megbízást, és több ciklus után tavaly októberben is újratámasztották, ám a folytatásban a halál megakadályozta.

Virág Judit szavait követően Szabó Zoltán, a Béke-Shalom Baráti Társaság zalaegerszegi szervezetének korábbi elnöke osztotta meg személyes élményeit Siklósi Vilmosról, aki a társaság ügyvezetője volt. Ezután felhangzott a gyászolók kád is.

Az ünnepség végén a Siklósi Vilmos emlékére tavaly november 15-én ültetett fa elé, a Dávid-csillag formálatú keretben álló emléktáblához elhelyezték a lélek örök voltát jelképező köveket.

Siklósi Vilmos Budapesten, a kispesti zsidó temetőben nyugszik, síremléket október 18-án avatták fel.

Szöveg és fotó: Arany Gábor/Zaol

MEGHÍVÓ

Chanukka az 5782. esztendőben

A Budakörnyék Fejlődésért Egyesület szeretettel és tisztelettel meghív mindenkit a chanukka ünnepére, a fény ünnepére Budakeszire, az Erkel Ferenc Művelődési Központ melletti közösségi tére.

A gyertyagyújtásokat a következő időpontokban kezdjük:

1. nap, november 28.	18:00
2. nap, november 29.	18:00
3. nap, november 30.	18:00
4. nap, december 1.	18:00
5. nap, december 2.	18:00
6. nap, december 3.	15:30
7. nap, december 4.	18:00
8. nap, december 5.	18:00

Jonathan Sacks rabbi emlékére

orthodox imakönyve, a Koren Sacks Siddur számára, hasonlóan új angol fordításokkal és kommentárokkal láttá el a ros hásánai, jom kippuri, peszáchai és szukkotai máchzorokat, ünnepi imakönyveket.

Sacks rabbit az angol királynő 2005-ben lovaggá tette, majd 2009-ben elfoglalta helyét a Lordok Házában, ahol igen komoly befolyással bírt, és ahol máig sokat idézett beszédeket hallhattak tőle.

Csatlakozva az ezrekhez, tanulás-sal adózhatunk méltóképp HáRáv Jákov Cvi ben Dávid Árie emlékének.

Emléke legyen áldott!

Gyógyszertámogatás bővítése

Korábban a gyógyszertámogatásunk csak az átlagosnál drágább, kb. 5.000 és 50.000 Ft közötti gyógyszerekre vonatkozott, és ezt a támogatást a jövőben is folytatni kívánjuk. A bővítés abban áll, hogy támogatásunkat kiterjesztjük az olcsóbb gyógyszerekre is, ha azok együttes összege a jövedelemhez képest túlságosan magas. Ez a támogatás is esetenkénti, tehát nem állandó jellegű. Megjegyezzük, hogy a gyógyszereken kívül továbbra is igényelhetnek támogatást szociálisan rászoruló betegek magánvárosi MRI-vizsgálat elvégzésére, ha az állami egészségügy csak késői időpontra tudná azt vállalni.

Részletesebb tájékoztatás a következő telefonszámon kérhető: 06-1-321-3497, lehetőleg az esti órákban.

Kávét a frakkomnak!

1867. november 25-én Andrassy Gyula miniszterelnök beterjesztette a zsidó egyenjogúsásáról szóló törvényt, amit a képviselőház minden vita nélkül elfogadott. A törvény a hazai zsidóság előtt a társadalmi felmelések korábban soha nem látott lehetőségeit nyitotta meg; többek között beiratkozhattak a felsőoktatási intézményekbe. Máramarosszigetén a híres Káhán család egyik tagja, Nachman Hers elvégezte a jogi egyetemet. Így amikor megkapták a „máramarosi regálét”, a család őt nevezte ki, hogy átvegye Budapesten a pénzügyminisztertől a hivatalos iratokat. A történet, ami nagy port kavart a fővárosban, róla szólt.

Mi volt a regál? Konyhájelven: kocsmajog, a máramarosi pálinka értékesítésének kizárolagos jogá. Máramaros megyében a pálinka aranybánya volt, nagyobb, mint a tényleges nagybányai bányák. Máramarosban a pálinka a bőlcstől a sifrig kísérte az életet: az ember életútja pálinkásuvegekből volt kirakva. Pálinka nélkül nem volt születés, lakodalom, temetés, ünnep. A pálinka orvosság volt hasfájásra, fogfájásra, fejfájásra. Gyógyította a lelket, erősítette az emlékezést, segített felejteni. A pálinka eszköze volt a társadalmi és származási gátak túllépésének. Pálinkát ivott román, magyar, rutén és zsidó! A rutén menyasszony nászéjszaka után fiatal férjének cukrot adott a pohár pálinka mellé, hogy házasságuk olyan édes legyen, mint a cukor, és olyan tüzes, mint a pálinka. A zsidók „tikunt” (javítást) ittak, mert a pálinka javítja az ember rossz összöneit. A zsidók pálinka mellett dicsekedtek rabbijaikkal. Ennek külön neve is volt: „batlunezn”. Pálinkát ittak a beszemedresben, mert erősítette a hitet, szilárdította a zsidóság alapjait... Az iváshoz – valószínűleg – két zsidó kell, hogy Lechájimot tudjanak mondani. A jud betűjét, zsidót jelent. Két jud I-en egyik neve. Innen a mondás: Ahol két jud van jelen, ott van az Ö-való szelleme is. Minden jámbor zsidó végrendeletileg meghagyta, hogy temetésén a nyitott sírba mellett kivételesen erősre főzött pálinkát osszanak, olyat, amitől eláll a lélegzet: attól már csak jót mondhattak az eltávozottra...

Máramarosszigetén a mai napig mindenki ismeri a „Káhán udvart”, ami semmit nem változott az utóbbi 150 évben. Csak a pálinkacsizternák tátongnak üresen. Márpedig akkor a ciszternák befogadóképessége egy-milliós-kétszázyolcvanezer liter volt.

A Káhánokra, a város egyébként is leggazdagabb családjára rásültött tehet a szerencse csillaga. Mint Salamon királyra Sába aranybányája. A család lett a pálinka forgalmazásának kizárolagos jogá.

A vallásosságban is példás család a szerencsére. Mentek hát Vizsnycibe reb Burechlhez. A rebbe nemcsak bőlc, hanem „érdekelte” volt a kérésben, fráisa foglalta tehát „szóbeli tanát”: „Kérem a Mindenhatót, legyen segítésetekre, hogy mindenki részesedjen az áldásból, és haladjanak az igazság, a belátás és az emberségeség útján.” Hogy mit jelentett anyagiakban a rabbi áldásában szereplő „igazság, belátás és emberségeség” útjának kikövezése, az örökk titok. Csak a név lett közismert: az áldásról kapott pénzt úgy hívták: „vizsnyci pauszálé összeg”.

Összeült a kupaktanács, hogy megvitassa a jogosító díszes okirat átvételének körülmenyeit. Ki legyen a megbízott? Napokig tartott a nagy létszámú család „bfborosainak” konklávéja, majd felszállt a fehér füst a ház kéményéből: habemus papam, megszületett a döntés: Nachman Hers Káhán meg Budapestre. Nachman Hers a család jogásza! Igen ám, de Nachman Hers, a példásan vallásos chászid óriási terméthez galamblélek társult. Félékn, könnyen zavarba hozható ember volt. Amolyan kaftános, pajeszos Don Quijote. Kellett hát egy talpraesett Sancho Panza, aki elkíséri. Nem volt kétséges: erre nincsen alkalmasabb ember, mint Hers Léb Gottlieb

marsalik, Sziget hírneves esküvői ceremóniamestere! Az is mellette szólt, hogy nem volt jóban a szigeti főrabbi, Chanania Jom Tov Lipe Teitelbaummal, amint a Káhán család sem. Járt már Budapesten. Neve ismert volt a fővárosi zsidók között. Maga a budapesti főrabbi, Reich Jaakov Koppel írt a szigeti rabbinak, hogy fogadja vissza Szigetre botrányos viselkedés miatti „kiűzetés” után. A költő Hers Léb Gottlieb ugyanis arra vette meddét, hogy gúnyverset írt a rabbiról, és ami még szörnyűbb: magyarul! Akkor, amikor a szigeti Ruf harcban állt a szaploncai rabbival, Josef Weisszel.

Teltek-múltak a hetek, és a két különdött számára eljött az elkezeltetlen véghezvitelnek ideje: kaftános, pajeszos, biberkalapos zsidó lítikre be kell lépniük a királyi miniszteri umba, átvenni az aranyalmát. Felbolydult a város apraja-nagyja: ki-egyezés ide, kiegyezés oda, egy zsidó akkor sem mehet kaftánban a Tisztelt Házba. Mit volt mit tenni, elkezdődött a diplomáciai háttérmenet. Levelek mentek, levelek jöttek. mindenki egyetértett: a pénzügyi-

letet biztosan megvehetné szőröstől-bőrostől? Ót csak úgy kitessékelni mindenki füle hallatára? Ót, a jogászdoktor? Ót, aki kopogás nélkül lehet a szigeti rabbithoz? Sőt a vizsnyci és a szaploncai rabbithoz is! Nagyon dühös volt. Nem hagyta magát befolyásolni kísérőjétől, aki arra biztatta, hagyják a fenébe az egészet.

Nachman Hers kiadta a parancsot: irány a szállás. Felvették a frakkot, rendeltek egy fiákat, és vissza a New Yorkba! A fiáker kocsisa annak rendje és módja szerint meghajlásával kinyitotta előtük a nagy bejáratot, és mint fegyverhordozó vitte utánuk nagy utazókufferüket.

A főür vagy rövidlátó volt, vagy csak meglepett az elegáns uraktól, mert még a New Yorkba Palotában sem gyakran látott frakkot: minden-estre nem ismerte fel őket.

– Parancsoljanak, tiszelt urak. Ho-va vezethetem önéket? – parolázott a főür.

Nachman Hers arisztokratikus eleganciával ült le az asztalhoz. A főür nagyon halkan és alázatosan kérdezte:

– Kérem szépen! Mit hozhatok a

Biberkalap

niszter előtt csak frakkban, cilinderben, fehér kesztyűvel a kézen lehet megjelenni. Indultak hát Kolozsvárra, frakkot csináltatni. Mikor az is megvolt, irány Budapest.

Ott aztán kaftánban és biberkalappban, ahogy szigeti zsidóhoz illik, bejelentkeztek a Kazinczy utcai kóser vendégházba. A frakkot és a többi kelléket csak a miniszter tiszteletére hozták magukkal.

Ahogya az már lenni szokott, ami elromolhat, az el is romlik. Hers Léb Gottlieb egy este az ima után jelentette Nachman Hersnek: óriási esemény történt Budapesten. Megnyitották a híres New York Kávéházat. Világáraszóló esemény, amit ha Don Quijotének nem is, de Sancho Panzának látnia kell. Persze a Káhánok neves képviselőjének oldalát is fúrta a kíváncsiság: Milyen lehet belülről egy ilyen „búnbarlang”? Tartott a vita: hogy lehet oda bemenni, hogy ki ne tudódjon Szigeten.

Végül egy nap az esti ima után a bűn legyőzte az erényt. Nachman Hers hagyta magát meggyőzni: elmennek és megnezzük a New York Palotát. Rendelnek egy kávét – mondta, amit természetesen nem isznak meg egy ilyen tréf helyen. Csak megnezik a „helyet”.

A két kaftános, pajeszos, biberkalapos belépett a csillagó-villogó csodapalota ajtaján. Már le is ültet volna, amikor a „csupa modor, csupa báj” főür összevonta szemölökét:

– Mit keresnek itt, zsidók?

– Kérem szépen – vette át a kezdeményezés fonalát a ceremóniamester –, kérem szépen! Mi kérem szépen csak egy kávét szeretnénk rendelni.

Ahogy mondani szokás, a főürnek sem volt ám galambpereje. Ráadásul az is kétséges volt: ahogy kinéznek, ki tudják-e fizetni a „czekket”? Megfelelő nyomatékkal és magabiztosággal jött a végzet:

– Nézzék! Itt ilyen ruhában nem lehet megjelenni. Ez egy kulturált, elegáns, úri hely! Felszólítom magukat: hagyják el azonnal a helyiséget!

Mit volt mit tenni, a főür ment, és hozta a kávét: két lavórban. Egyet ő, egyet a pincér.

Mire – mint akik összebeszéltek – a két szigeti felállt, és elegáns mozdulattal elkezdték vetkőzni. Először a frakkfelső került le róluk, és mindenki legnagyobb csodálatára be a forró kávéba. Következett a nadrág, a piqué mellény, az ing, végül a hófehér kesztyű: minden ott landoltak a kávéban. A végén ők ketten ott álltak alsónadrágban, trikóban és cilinderkalappal a fejükön. Elvégére zsidó csak nem lehet fedetlen fejjel, még ilyen helyen sem...

A teremben néma, síri csend! Végül megszólalt Nachman Hers:

– Nesze neked, frakkom! Nesze neked, kávét! Nesze neked: igyál kávét! Nektek hozták, nem nekem...

Egy piros színű sem hallatszott.

Nachman Hers intett a fiákerkocsinak. Az kinyitotta a kuffert, és egyenként átadt a kaftánt, inget, cideklit, biberkalapot. Végül a cilindert is beletuszkolták a kávéba. Fizettek, és elegánsan elhagyták a híres New York Palotát.

Szerdócz Ervin

KÉK BLÚZOS DIPLOMAOSZTÓ

Mádrichavatás, hulcafúzés

Ez a nyári október sokaknak minden emlékezetes, de a zsidó fiatalok körében főképpen azoknak, akik most értek eredményes mádrichképzésük végére, s ennek jeleként megkaphatták legelősök hulcukat. Ennek a kék színű ingfélénél különösen varázsol a hatása és pénzben ki nem fejezhető az értéke a tulajdonosa számára. Általában a diákkor és a tanársegédi fokozat megszerzése között.

Aki volt, élt, lélegzett már a somer közösségeben, annak nem lesz újdomság, amit itt leírok. De a mádrichavatásnak némi előtörténete is van. A Hasomer Hacair – mint bármely más ifjúsági mozgalom – akkor tud folyamatosan létezni, ha vannak diákjai (chánich), akik a közösség testét alkotják, és akik idővel maguk is továbbadják, amit elsajátítottak, a közösségezhez tartozás tudatát, vagyis oktatónak (mádrich) válthatnak. Persze nem minden egyetemistából lesz a tiszának maradó tanársegéde vagy tanár. A magyar Somernak meg kellett újulnia, hogy ismét közösséggel működő erejű szervezetként mutatkozzon meg.

Az elmúlt hónapok járvány sújtotta napjaiban tehető a régi someresek, akik komolyan vették a jelzést (vagy inkább békés csatakiáltást) – aki egyszer someres, minden az marad –, szívvel munkával összetaboroztak egy olyan magot, amely elkötelezetten vállalta, hogy majdani nevelője, oktatónja lesz azoknak, akik keresték ezt a zsidó ifjúsági közösséget – vagy már rá is találtak.

A Scheiber-gimnázium aulájában tartott ünnepségen szép számmal voltunk jelen, az esemény mégis intim volt: ott voltak a régi (és még régebbi) someresek, rokonok, barátok, és persze a tegnapi mádrichok, olykor pici gyerekekkel.

Egykori mádrichok emlékeznek

„Nem voltam someres soha – kezdte Fritz Zsuzsa, a Bálint Ház korábbi igazgatója. – Nem voltam, mert mire someres lehettem volna, már olyan feladatot kellett ellátnom, amivel semlegesnek kellett maradnom minden ifjúsági szervezet számára, mégis végigkísérte az életemet, és két éve olyan emberhez mentem feleségül, aki Ausztriában a Somerenben nőtt fel, és akinek már az anyukája is someres volt Bécsben az ötvenes években.

Sok someres emlékem van. Amikor a Kispolskum kerekeit leszerelték a Somer udvarában, vagy évtizedekkel később egy borzasztón kimerítő holdvilág-túra, beszélgetések, táncolások. Egyik legmeghatározóbb még a Páva utcai kenből van. Hogy miért vagyok ott, már nem rémlök. Segítek dalt tanítani? Vagy én is tanulom? A Sir hásálmot énekeltük, a békédt, a dalt, ami később Jichák Rabin miniszterelnök ingzébében volt, amikor a halász lővést kapta 1995-ben a tüntetésen. Akkor ott tanultuk meg talán. A kilencvenes évek elején a zsidó és izraeli dalok együtt éneklése olyan közösségi élmény volt, amit nehéz leírni. Mintha még egy kicsit a tilosban járnánk, még nem volt biztos, hogy ezt szabad és lehetséges, és a világ, amibe ezek a dalok vittek minket, még érintetlenül ismeretlen volt. Ez összekötött, egybekovácsolt, erőt adott, támogatott az egyre erősebb, sokszínűbb zsidó közösségi élet felé.

Sokáig csak ennyit tudtam a somerrol, hiszen én is az utam elején voltam. Annyit, hogy jó velük együtt énekelni, hogy helyesek az izraeli sláichok, hogy egy jó társaság, amirehez jó tartozni, és hogy néha viccölésben leszerelik a kerekeit. Szarvas révén ismertem minden nemzedéket, kísértem a fejlődést, a nagy dilemmákat, a mádrichválasztások drámáját. Nem ismertem a hőstörténetet, viszont egy dolgot éreztem, hogy ennek a szervezetnek erős alapja, hártszága, létjogsorlásága van. Emlékeim szerint ekkor még nem nagyon beszélt senki szocializmusról. Túl közel volt, túl terhelt szó volt az akkor még. Mégis ott volt. Ott volt a közösségségeben,

mozgalmaságban, az egyenlőségeben. És számomra, akinek a kommunista rendszer traumája miatt újra kellett tanulni a szocializmus szót, ez az érték a Somer egyik legfőbb erőssége. A közösség ereje. Az egyenlőség, a szociálisan érzékeny állampolgárok kávájának.”

A második megszólaló Forgács György, a Somer 1989-es alapítójának egyike volt (közismert becenevén Übul). Üdvözlő szavaiban a Somer ideológiájának második fontos piléréről beszélt, a cionizmusról, nagyon személyes megközelítéssel.

„Ahhoz, hogy valaki egy cionista szervezetben vezetőként dolgozzon (bár szerintem ez inkább elhivatott-ság, szerelem vagy valami ilyesmi, én soha sem éreztem munkának, amikor a Someren tevékenykedtem), nemcsak azt kell tudni, érteni, hogy a cionizmus szó mit jelent, hanem sokkal fontosabb, hogy neki, a vezetőnek mit jelent, mit ért rajta, mit érez, amikor erről beszélünk, és milyen gondolatokat indít el benne.

A cionizmus számomra egy érzés, hogy hova tartozom. Nem csak egy földrajzi fogalom, terület, ország, ahova el kellene jutnom, ahol élnem kellene. Ezt érzem, ha felülök egy El Al gépre, ezt érzem, ha Izraelbe utazhatok, ha héberül beszélek valakivel, ha izraeli néptáncot táncolok (ami egyébként az egyik legkedvesebb hobbi), amikor izraeli filmeket nézek stb.

Visszatérve a Somerre, mádrichok, rátok. A legfontosabb feladat, hogy ezt a nagyon különös érzést kialakítson a fiatalokban. Aztán hogy ők mit kezdenek vele, az már az ő saját döntésük. Azt, hogy kötődjenek, azt, hogy érzzék, azt, hogy felmerüljön bennük a gondolat, mi lenne ha... – ezt többek között neknek kell elérni velük.

A cionizmus a mai világban nem feltétlenül és kizárálag azt jelenti, hogy mindenki ki kell költöznie Izraelbe, sokkal inkább azt, hogy mutassuk meg az utat, a lehetőséget. Csinálunk kedvet hozzá, magyarázzuk el a miérteket – történelmi, kulturális, vallási szempontból. Világítás meg, mi az, amit ott találnak, találhatnak. Nem csak a gazdasági és életkörülményekről beszélek, nem csak a tanulási, megélhetési lehetőségekről, nem csak arról, hogy manapság Izrael a technológiák fellegvára – hanem az érzelmi faktorról, a hovatartozás érzéséről.”

Büchl András szabadon beszélve felidézte az első nyilvános megszólálását, egy szombatközösségtől, ahol is minden felkészülés nélkül kellett a hetiszakasz és a vonatkozó kommentárját elővezetni. Verő Tamás rabbi kisegítette sms-ekkel, de azért debütálása inkább mélyvíz volt... És kedves kölönjét idézte, aki arról írt, hogy akkor jutott el önmaga zsidóságának felismeréséhez, amikor Izraelben ismeretlenül megszólította valaki: Gyermezkednek imádkozni. Ezt a közösségezhez tartozást adta tovább András annak idején a gyerekeknek. És mint-ha most is kommentárt adott volna egy hetiszakaszhoz, felidézte a legbőlcsebb tanácsot, amit rabbitlő kapott: ha nincs jelen férfi, légy te magad az. Másképpen, a mádrichoknak címzve a tanácsot: Ha nincs vezető, lemondhatod a fehér- és vörösterőr áldozatairól.

A beszédek között lazításként a felavatandó mádrichok közül Bugya Kamilla egy Mozart-kürtverseny részleteit adta elő, Csernai Janó pedig izraeli dalokat énekelt saját (cajon) dobkísérével.

generációk közösségi élményben részesüljnek, többet tudjanak a zsidóságról, Izraelről, és a Somerenben megszerzett tudás és képességek által felelős közösségi tagokká, aktív és szociálisan érzékeny állampolgárok kávájának.”

Az egyik leginspirálóból csapat

A Mozaik Hub elsősorban zsidó közösségi civil szervezetek, új kezdeményezések szakmai támogatásával foglalkozik – magyarázta Tordai –, aholhoz próbál hozzájárulni, hogy a vele együttműködő szervezetek tudatosabban, jobban tervezetten és professzionálisabban működjenek, az általuk kitűzött célt nagyobb hatással tudják elérni. Majd így folytatta: „A Somer vezetőivel körülbelül kilenc hónapja tart ez a közös munkánk. És azt kell mondani, hogy az egyik leginspirálóból csapat ez a velünk dolgozó több mint húsz szervezet között.”

Tavaly télen találkoztak először Bedő Marcival, a Somer slájhájával,

Fotó: Aradi Julcsi

majd azóta többekkel, hogy közönségi munkával létrejöjjön a Somer következő évekre szóló szervezeti stratégiája. „Azt gondolom, az ő elkötelezettségiük, tenni akarásuk példaértékű lenne bármelyik zsidó közösségi szervezet számára. Hasonlóan mindenek között, akik ma itt állnak, és nemsokára hivatalosan is a Somer

majd azóta többekkel, hogy közönségi munkával létrejöjjön a Somer következő évekre szóló szervezeti stratégiája. „Azt gondolom, az ő elkötelezettségiük, tenni akarásuk példaértékű lenne bármelyik zsidó közösségi szervezet számára. Hasonlóan mindenek között, akik ma itt állnak, és nemsokára hivatalosan is a Somer

majd azóta többekkel, hogy közönségi munkával létrejöjjön a Somer következő évekre szóló szervezeti stratégiája. „Azt gondolom, az ő elkötelezettségiük, tenni akarásuk példaértékű lenne bármelyik zsidó közösségi szervezet számára. Hasonlóan mindenek között, akik ma itt állnak, és nemsokára hivatalosan is a Somer

majd azóta többekkel, hogy közönségi munkával létrejöjjön a Somer következő évekre szóló szervezeti stratégiája. „Azt gondolom, az ő elkötelezettségiük, tenni akarásuk példaértékű lenne bármelyik zsidó közösségi szervezet számára. Hasonlóan mindenek között, akik ma itt állnak, és nemsokára hivatalosan is a Somer

majd azóta többekkel, hogy közönségi munkával létrejöjjön a Somer következő évekre szóló szervezeti stratégiája. „Azt gondolom, az ő elkötelezettségiük, tenni akarásuk példaértékű lenne bármelyik zsidó közösségi szervezet számára. Hasonlóan mindenek között, akik ma itt állnak, és nemsokára hivatalosan is a Somer

majd azóta többekkel, hogy közönségi munkával létrejöjjön a Somer következő évekre szóló szervezeti stratégiája. „Azt gondolom, az ő elkötelezettségiük, tenni akarásuk példaértékű lenne bármelyik zsidó közösségi szervezet számára. Hasonlóan mindenek között, akik ma itt állnak, és nemsokára hivatalosan is a Somer

KÖNYVBEMUTATÓ

Cseh Viktor: Zsidó Örökség – Vidéki zsidó hitközségek Magyarországon

A könyvbemutató helyszíne a Magyar Tudományos Akadémia volt, amely megtegté érdeklődőkkel.

Az íróval, valamint a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár főigazgatójával, Toronyi Zsuzsával Winkler Nőrő, a Füst Milán Páholy háziasszonja beszélgetett.

Nyitógondolatokat a Mazsike elnökötől, Kirschner Pétertől hallottunk. Köszöntötte a megjelenteket, majd elmondta, hogy féligr-meddig házigazdája ennek az eseménynek. Komoly, tiszteletet parancsoló a helyszín, komoly tartalmú és mondanivalójú a könyv, hosszú idő alatt készült el, láthatóan nagy teljesítmény, terjedelme, minősége, súlya, értelme méltó ahoz a hosszú folyamathoz, míg tapintható vált. Ha belelapoznak, olvashatják, hogy a szerző hálás köszönetet mondott Takács Annamária ügyvezetőnek, aki erélyesen noszogatva „préselt ki” belőle időre a kötetet.

A Mazsike idén lesz 33 éves, s története összefonódik a helyszínnel, hiszen a 90-es évek közepén még az MTA várbeli épületében alakultak meg, s a kapcsolat azóta is eredményes és gyümölcsöző. Vizi E. Szilveszter sok esetben segítette munkájukat.

Ezt követően átadták a szót a kérdezőnek s a választ adóknak.

Nőrő: Több mint évtizednyi munka. Milyen tevékenységekkel telt ez az időszak?

Viktor: Múltak az évek, több oldalról noszogattak, kérdés volt, milyen műfajjal váljék az írásmű, elengedjük-e vagy sem, hiszen ehhez komoly támogatás szükséges. S abban a Mazsike abszolút partner volt, hogy ez a kötet akkorára nőhessen, amekkorá lett. Tudományos munkaként felfoghatóan.

Nőrő: Ez egy relatív dolog vagy nagyon tudományosnak nevezhető forrásnak?

Zsuzsa: Tudományos, s minthogy három évtizede dolgozom a Zsidó Múzeum és Levéltárban, az író használta a mi anyagainkat is, iratokat, felvételeket, fotókat.

Nőrő: Mi történt a nevezetes tokaj-hegyaljai kirándulás után?

Viktor: A kirándulást országjárás követte. Mivel nem vezetek autót, így az elérhető helyekre busszal, vonattal utaztam. S egyik helyről a másikra kevés volt egy nap. A kezdet Veszprém és Pápa volt, s megkezdődött az effektív komoly kutatás. Majd néhányan összeálltunk, bérletünk egy kisbuszt, szállásokat foglaltunk. Hónom alá vettem Gazda Anikó kötetét (a 80-as évek végén adták ki), aminél építészeti, rajzos ábrázoló munkája sokat segített. Szembesültünk azzal, hogy nemcsak az 50-es, 60-as években, hanem a közelebbi múltban (10-20 éve) is tűntek el zsinagógák. Jobb esetben más funkciót töltnek be. Mint például Szentesen, ahol könyvtárként látogatható. S akkor ott, a zsinagóga előtt sok embertől érdeklődtem, hol található a zsidó temető. Egyetlenik akadt csupán, aki tudta, hol található a kultus.

Nőrő: Voltak revelációk, nagy megérzések számorra a munkád során?

Viktor: Nem revelációk, inkább az megértés, hogy gyakorlatilag a holokaust óta nem igazán volt beszélgetés, még a rendszerváltás után sem. Tehát elég nagy a tudatlanság e témaiban, de ez nem feltétlenül az emberek hiája. Nem került be az oktatásba.

Nőrő: Egy apró történetet neked s a Múzeum számára ha nem is kincs, de valami, ami örömk, mert megőrizhető.

Zsuzsa: Így van. Azokat a tárgyat, dolgokat szeretnék megőrizni, amelyekhez történetek kötődnek. Egy varrógép nem jellemző tárgy nálunk, de egy ilyen történetet kapszán azzá válik. Innen beszédes.

Nőrő: Hány érzes volt a könyvben, mi volt az, ami emlékeztethetett arra, hogy Viktor számtalan alkalommal busszal, vonattal járta be az országot?

Zsuzsa: Azoknak a helyszíneknek, ahol a Viktor elutasított, a jelentős része nem volt benne a zsidó emlékezetben, illetve abban az intézményi változatban, amit mi gondozunk. A múzeum munkatársai több ízben vezettek felfelirő projekteket vidéken ázert, hogy megnezzék, van-e materiális, fogható elem, ami begyűjtendő. Ez történt a 30-as, 40-es években is. Létezik olyan belső jelentés, miszerint Bonyhádon például nagyon sok értékes tárgy van, a zsinagóga pedig egy négyoszlopos barokk csoda. Ott semmit nem adtak oda a zsidó múzeumnak. Ortodox szempont. Elődeinknek, akik ezt a kutatást végezték akkor és 45 után is, elős dolguk volt fellelni, ami megmaradt, amit meg kell menjen. Került akkoriban hozzájunk lebontott tóraszszékre. Amikor eladták az épületet, s erre zsidó vallásjogi szabályozás is van, eltemetik a szakrális tárgyakat. Olyan is akadt, ahol nyitottabbak voltak. Tudománytörténeti mérőföldkő Viktor munkája.

Nőrő: Hogyan tudod „behívni” az embereket, vonzóvá tenni az anyagot, ami van és már újra gyűlik, szép, mai, szuper képekkal, tipografiákkal? A szöveget képekkel elegyítő csodálatos kiadvány dizájn szempontjából is briliáns. Mikor dőlt el, hogy őreppen könyvet akarsz csinálni?

Viktor: A fő célom az volt, hogy legyen szép a külalakja, ne kezeljük zárványként, kicsit lépjünk ki abból, hogy csak a zsidó közössé

Emlék Fekete Éváról

Egy születésnapi ünnepség margójára

Kik ne olvassák e cikket? 1. Akik még soha nem nyaraltak a földi üdülőben. 2. Nem tudják, mi a különbség kóser és tréfli között. 3. Nem járnak/tak Zuglóbá vagy a Bethlen térrre. 4. Nem tudják, mi az a mesgách.

A micvát vannak, akik a lábukkal (templomba járnak), akik a fejükkel (tanulnak), és van, aki a kezeivel (Éva) gyakorolja.

Így már nem csoda, hogy sokan gyűlik össze a születésnapjára. A zuglói földémeszakadás okán a Bethlen téri díszes kultúrteremben köszöntötte a Thököly úti körzetet, a rokonság és a tiszteleti kasága Fekete Évát, a Szeretekkörház és a Scheiber-iskola mesgáchját 80. születésnapja alkalmából. Gyermeki meglepetésnek szánták, mivel ismerik a mamát, akit közismert szerénysége egyszerűen taszt az ilyesfajta eseménytől. Azaz nem jött volna el, ha tudja.

Amikor gyanútlanul belépett a terembe (úgy tudta, hogy csak gyertyagyújtásra jön) – a tömeg felállt, és Szimen további további, ütemes tapasztalatokat fogadták az ünnepeltet. Reagálása aggodalomra adott okot. Elsápadt, csak unokáit és dédunokáit is meglátva a tömegben tért magához. Elkezdődött a protokoll.

Elsőnként Kardos Péter főrabbi szólt Évához, de látván, hogy szavai nyomán sérni kezd, úgy döntött, hogy közli vele: ez születésnap! (Bár tapasztalatok szerint hasonló korban már csak szeretteinknek örömmünnepli, a szülinaposnak kevésbé...) Ezért a főrabbi hangot váltott, elnénekelt egy részt a Jiddise mámá-

ból: „a legjobb falatot szájától vonta meg, nőttek a gyermekek (Jutkára és Miklósra mutatva), sőt közben megöregedett”. Szerencse, hangsúlyozta a főrabbi, hogy a szájától, és nem a mi szánktól vonta meg, mivel többen tapasztalatból tudjuk, hogy Éva kiválóan főz is!

Az estbe hajló délután Deutsch Róbert főrabbinak, a Rabbitestület elnökének beszédével folytatódott. Ésesz chajl (a tökéletes asszony), a jiddise máme, bibliai idézetek a csodálatos asszonyokról, azzal a konklúzióval, mintha valamennyi Éváról szóna.

Ünnepi torta, személyre szabott bencsolási melléklet (a Herczog család ajándéka, made in USA) és még néhány meglepetés után Kardos Péter főrabbi gyújtotta meg a chanukai gyertyákat, miközben önző módon arra gondolt, vajon mikor avathatjuk fel mi is a zuglói „szentélyt”, amit – eltérően az eredeti történettől – nem a szír-görög

seregek szentségtelenítettek meg, csak az idő vasfoga omlasztotta be a tetőt.

Teljesüljön Rajtad, Éva, az általam kért áldás: Ád méá vőeszrim!

Ja, majd elfelejtettem. Egyik kezdeddel továbbra is biztosítsd kóser ellátásunkat, a másikkal folytasd az óriási micvataljesítésedet: a Szeretekkörházban vigasztald és biztasd a betegeket, imád mondva fogd továbbra is a haladókók kezét, csodálatos szívessel egyengesd útjukat az Örök élet birodalmába.

Kardos Péter

Ezzel az írással – amely az Új Élet 2013. december 15-i számában jelent meg – emlékezünk Fekete Évára.

***

Zsúfolásig megtelt a Kozma utcai temető ravatalozója Fekete Endréné (Éva) búcsúztatásán. A tömegben ott volt a magyarországi zsidóság szinte valamennyi árnyalatainak képviselője, rabbik és kántorok, tisztelek, barátok, valamint a népes rokonság tagjai. Kardos László főkántor imáját követően Kardos Péter zuglói főrabbi mélítatta a vallási szabályokhoz mindenkor hű asszony jótékonyiságát, segítőkézséget. Sohasem ment üres kézzel a Szeretekkörház azon betegeihez, akiket nem látogattak senki, és különleges kapcsolat fűzte a haladókókhöz is, akiknek kezét fogta az utolsó perci. Gyászolják: gyermeki, Jutka és Miklós; veje, Tomi; unokái, Viki, Dénes, Dani, Bence; dédunokái, Hanna és Mór; valamint rokonai és a zuglói közösségi tagjai.

Aki először vitt tórát a világúrba

A közelmúltban a Dohány utcai és a Rumbach utcai zsinagógában tett látogatást Jeffrey Alan Hoffman amerikai zsidó „űrfűi”, aki 1993 decembereben, chanukka idején az Endeavour űrrepülőgépre magával vitt egy chanukiját és egy trenderlit, majd pár évvel később, 1996-ban az ötödik, s egyben utolsó útjára a Columbia űrrepülőgépre egy kisméretű tóratekerkötet vitt, amiből az fedélzeten fel olvasta az első, a Brésit szakasz.

Ez volt az első tóra, amely eljutott a világúrba.

A világúr zsidó asztronautát Fröhlich Róbert országos főrabbi és Büchler András, a Mazsihisz vezetősége tagja fogadta és vezette körbe a Dohányzsinagógában. A magas rangú vendégnek a csodálatosan felújított Rumbachzsinagógát Kiss Henriett, az intézmény vezetője mutatta meg.

Jeffrey Alan Hoffman 1944-ben született New Yorkban, 1971-ben asztronávokból doktorált a Harvard Egyetemen. 1978-ben kezdte meg az űrhajósképzést, összesen öt misszióban vett részt, 50 napot, 11 órát és 54 percet (1212 órát) töltött a világúrban. Négy ūrsétát is tett, összesen több mint egy napot töltött az űrrepülőgépen kívül.

Ürhajós pályafutását 1997-ben fejezte be. 2001-ig a NASA európai képviselője volt Párizsban. Jelenleg a bostoni MIT (Massachusetts Institute of Technology) adjunktusa.

Fröhlich Róbert és Jeffrey Alan Hoffman

Fotó: Nagy Ákos

ISIDÓ ULLÁGHÍRADO

Oroszország

A Kelet-poroszországi Zsidók Szövetsége a régióban élő zsidók történetét és kulturális örökségét bemutató múzeum megnyitását tervezte a kaliningrádi (korábban: Königsberg) Új Zsinagógában. A templomot eredetileg 1896-ban építették, de a náci hat másik zsinagógával együtt 1938 novemberében, a kristályéjszakán felgyújtották. Az eredeti helyen újjáépített Új Zsinagóga ünnepélyes átadása pontosan nyolcvan ével később, 2018-ban történt. A több millió dolláros építkezés nagy részét Vlagyimir Leonyidovics Kacman helyi filantróp és más zsidó vállalkozók fedezték. Az épületben két imaterem, kóser étkező, mikve, óvoda, könyvtár és kiallítási termek találhatók. Az első állandó kiállítás megrendezésének költségeit a német kormány vállalta.

A zsidó kereskedők a 17. század második felében jelentek meg a városban. Az első zsinagóga 1756-ban épült. A múlt század harmincas évei elején több mint háromezer hittest-vérünk élt Königsbergben. A náci 1939-ben csillagos házakban gyűjtötték össze a városban maradt zsidókat, akiket 1942-43-ban deportáltak a lengyelországi haláltaborokba. Kaliningrádban és körményén jelenleg mintegy kétezer hittest-vérünk él.

Franciaország

A párizsi Arab Világ Intézetben (IMA) november végén nyílik meg a Keleti Zsidók című kiállítás, amely az Eufrátesz és az észak-afrikai Atlasz hegység között, az arab világban élő zsidók történetével foglalkozik. A kiállítás része az intézet egyistenhívő (monoteista) vallások sorozatának. Több mint 280 különböző tárgy kerül bemutatásra, közöttük régészeti leletek, dokumentumok, fényképek, ruhák és kegyszerek, amelyek bizo-

A kaliningrádi Új Zsinagóga: két imaterem, kóser étkező, mikve, óvoda, könyvtár és kiállítási termek

A párizsi Arab Világ Intézet, amelynek jövőre záruló programjában konferenciák, film bemutatók és koncertek is szerepelnek

Románia

A bukaresti holokaust-emlékműnél emlékeztek meg a Transznisztriába történt deportálás

kezdetének 80. évfordulójáról. Bogdan Aurescu külügyminiszter hangsúlyozta, hogy „folytatni kell a harcot az antiszemita és a szélsőségek minden megnyilvánulása el-

len”. Silviu Vexler, a Romániai Zsidók Hitközségek Szövetségének elnöke kijelentette, hogy „fontos kötelességünk a zsidó élet fejlesztése és a holokausttáldozatok emlékének megőrzése”.

1941 és 1943 között a román diktátor, Ion Antonescu parancsára a hatóságok főleg az ország északkeleti részéből mintegy 150-180 ezer zsidót deportáltak a Bug és a Dnyeszter között elterülő, román megszállás alatt lévő területre. Közülük 90 ezren a nélkülezés és a betegségek következtében a helyszínen pusztultak el. Nem véletlen, hogy a túlélők Transznisztriát a román Auschwitznak nevezték.

Kovács

Az ártatlanul meghurcolt Dreyfus kapitány

Silviu Vexler, a Rozsáhiz elnöke

IZRAELI

SZÍNES

A világ átlagánál kétszer gyorsabban növekszik az átlagos hőmérséklet

Izraelben a világ átlagánál közel kétszer gyorsabb ütemben növekszik az átlagos hőmérséklet, és az országot a világátlagnál sokkal súlyosabban érinti a globális felmelegedés – jelentette a Jediót Ahronót című újság hírportálja, a Ynet az izraeli meteorológiai szolgálat legrégebbi jelentése alapján.

A kéthetes glasgow-i klímacsúcs alkalmával közzétett jelentés szerint 1980 óta az egész világban átlagosan 1,18 Celsius-fokkal emelkedett a hőmérséklet, miközben Izraelben ez a növekedés 2,1 fokos volt, írja az MTI.

Az izraeli meteorológiai szolgálat az ENSZ Éghajlatváltozási Kormányközi Testületének (IPCC) globális adataival vetette össze a helyi méréseket. Az IPCC számításai 1980 és 2020 között évtizedenként átlagosan 0,29 Celsius-fokos globális felmelegedést mértek, de Izraelben ez az érték 0,54 Celsius-fok, vagyis majdnem a duplája.

A jelentés készítői szerint Izrael a globális felmelegedés egyik forró pontján („hot spotján”) van, és ez megköveteli a felkészülést a klímaváltozás hatásaira. A forró nappalok és éjszakák gyakoribbá válása és a hidegebb napok számának csökkenése várható. Az elmúlt harminc évben országos számításban mintegy 25 milliméterrel csökken az éves csapadék, és kevesebb lett a csapadékos napok száma is. Megfigyelhető, hogy miközben az ország északi részén, Galileában csökkent a csapadék mennyisége, más területeken, köztük a Negev-sivatag északi részén, több eső esett.

A jelentés szerzői az éghajlati modellek alapján azt vetítik előre, hogy a jövőben folytatódnak, sőt várhatóan felgyorsulnak a klímaváltozás eddig megfigyelt jelenségei.

A következő százfordulónig a globális kibocsátscsökkenéssel számos optimista forgatókönyv szerint 1,5 fokkal, az eddigi gyakorlat folytatása esetén viszont négy fokkal tovább emelkedik a hőmérséklet.

A 2021 és 2050 közötti években meglehetősen mérsékelt, hétszáraz kos csapadékcsoökkenés várható az 1961-től 1990-ig tartó időszakhoz képest, de 2071-től 2100-ig már átlagosan 127 mm csapadékcsoökkenést ígérnek, ami több a szóban forgó időszakban mért éves csapadékmennyiség 25 százalékánál.

Izraelben az éghajlatváltozás négy fő jellemzőjére kell felkészülni: melegbb lesz, nagyobb lesz a szárazság, emelkedik a tengeszint és egyre szélőségesebb lesz az időjárás. Rekordmennyiségi esőzések várhatók, amelyek miatt növekszik az áradások, földcsuszamlások és árvizek száma, különösen a városokban. A változások a jelentés készítői szerint alááshatják a regionális stabilitást, és hátrányosan érinthetik Izrael biztonságát is.

Képek az ország atomreaktoráról és más biztonsági létesítményekről

A kereskedelmi műholdak nagy felbontású képeket kínálnak az izraeli atomreaktorról, valamint más biztonsági létesítményekről, miután az Egyesült Államok megváltoztatta a műholdas képalkotásra vonatkozó politikáját, köztölte a Ynet híroldal nyomán az újkelet.live.

Mostantól a Google Earth és más online térképszolgáltatások megjelenítik a Negev-sivatagban található Dimona városában lévő nukleáris létesítmény fotóit, és lehetőség van a mérétek módosítására, a fényképek

felbontásának javítására és az objektumok közelről történő megtekintésére.

Az online térképszolgáltatások politikájában végrehajtott változtatásra azután került sor, hogy Donald Trump, az USA volt elnöke elrendelte az amerikai tulajdonban lévő műholdas képalkotásra vonatkozó korlátozások feloldását – ez a rendelet tavaly nyáron lépett életbe, és viszszavonta az Izrael által a katonai bázisai védelméről kilobbizott 1997-es törvényt.

Az ingyenes hozzáférésű Map-

boxon a Dimona reaktor és más nagyobb katonai létesítmények már nem pixelesein jelennek meg, és akár 4.0-s felbontásban is láthatók, ami kétszerese a korábban engedélyezett 2.0-snak.

Az izraeli katonai censor nem akadályozta meg a képek nyilvánosságra hozatalát és elérhetőségét, bár a katonai létesítmények között vannak olyan jelentős légitámaszpontok, amelyeken jól láthatók az Izraeli Légierő helikopterei.

Az Associated Press februárban tett közzé műholdfelvételeket a dimonai reaktorról, amelyeket a PlantLabs biztosított 0,5-ös, vagyis nem a legjobb elérhető felbontásban.

A Mapbox képei hasonlók az Associated Press által nyilvánosságra hozottakhoz.

Amnon Harari, a védelmi miniszterium űrprogramjának vezetője azt mondta, nem hiszi, hogy Izraellel előzetesen konzultáltak, mielőtt a szövetségi rendelet hatállyá lépett, és így leleplezték katonai bázisait és nukleáris létesítményeit.

„Mindig amellett állunk ki, hogy az Izraelről készült műholdfelvételek a lehető legkisebb felbontásban készüljenek” – mondta.

Egy tavalyi jelentésében a Reuters hírügynökség arról számolt be, hogy Izrael aggódik amiatt, hogy a libanoni székhelyű, Irán által támogatott Hezbollah terrorterzervezet felhasználja a műholdképeket az ország eleni támadások előkészítésére.

73 éves a nemzeti zászló

Miért találnánk föl újra a kereket? Ezt kérdezte David Wolffsohn cionista vezető, amikor az imasálját fölémelve a kék-fehér színeket javasolta a zsidó nemzeti zászló alapjául.

A Litvániaban 1856-ban született és Németországban 1914-ben elhunyt David Wolffsohn ötlete nyomán terveztek meg tehát Izrael Államának ma ismert, kék-fehér csíkos zászlaját, amely – a közepén Dávid király pajzsával – 1948. október 28-án vált hivatalos jelképpé, írja a mazsihisz.hu.

Wolffsohn nevéhez fűződik az a javaslat is, hogy a zsidó állam fizetőeszköze a sékel legyen. Nem véletlen tehát, hogy a cionista mozgalomban Wolffsohn jelentős tekintélyt vívott ki magának: így Herzl Tivadar halála után ő lett a világkongresszus elnöke.

Az izraeli zászló megalkotásának szükségségét már az első, 1897-es Cionista Világkongresszuson folyvette a gyűlés főszervezője, a Budapesten született Herzl Tivadar. Igaz, ő fehér alapon hét sárga csillagot megoldást javasolt, mire

az egyik küldött, David Wolffsohn cionista vezető fölelmezte az imasálját, és azt kérdezte: miért találnánk föl újra a kereket? Majd a tálisszák kék színére mutatva hozzáadtat: hiszen itt van nekünk a nemzeti zászlónk.

Először játszik emírségekbeli csapat Izraelben

Történelmi mérkőzésre kerül sor decemberben, ugyanis egyesült arab emírségekbeli labdarúgócsapat első alkalommal lép pályára Izraelben. Az izraeli szövetség (IFA) közleménye szerint az ifjúsági válogatottaknak kiírt téli tornán a házigazdákon és az Emírségek korosztályos csapatán kívül Oroszország és Németország vesz részt december 12. és 17. között, olvasható az MTI tudósításában.

„Az nagyszerű hír, a két szövetség közötti gyümölcsöző együttműködés eredménye. A futball csodálatos eszköz a két ország közötti kapcsolatok erősítésére” – mondta Oren Hasson, az IFA elnöke.

Az Egyesült Arab Emírségek és Izrael által tavaly aláírt békemegállapodást követően a két ország labdarúgó-szövetsége decemberben együttműködési szerződést írt alá Dubajban. Az eseményen jelen volt Gianni Infantino, a nemzetközi szövetség elnöke, Rashid bin Humaid al-Nuaimi sejk, az Emírségek szövetségének (UAEFA) elnöke, valamint Oren Hasson is.

A decemberi tornán al-Nuaimi sejk lesz az Emírségek delegációjának vezetője.

A vaddisznók Jeruzsálemet sem kímélik

A lakosok aggódnak a vadállatok egyre markásabb jelenléte miatt a Jeruzsálem agglomerációjában lévő településeken.

Az Izrael északi részén fekvő Haifa városát már egy ideje megszállás alatt tartják az élelményt a városba látogató vaddisznók. Tel-Aviv legnagyobb parkjában pedig az aranysakál lett minden napos látvány évekkel ezelőtt. A koronavírus-járvány miatti lezárások csak kedveztek a vadállatok városi terjeszkedésének, írja a Kibic.

Most a Jeruzsálem agglomerációjában található Mevaszeret Cion nevű település házai között tünnek fel csapatostul a vaddisznók, de a helyi lakosok hiénák és sülök gyakori jelenlétéit is észlelik a kertekben.

A nyár folyamán több nagyobb erdőtűz is pusztított a Jeruzsálem környéki hegyekben, így több vadállat elveszítette megszokott életterét. Kényszerből az emberlakta településeken keresnek élelmet és vizet. Ezzel viszont az a gond, hogy anyagi károkat okoznak, és a frászt hozzák a lakosakra. Haifán nemrég egy nő szennyezett sérülésekkel vaddisznótámadás következettben.

Mevaszeret Cion önkormányzata kerítéssel próbál védekezni a betolakodókkal szemben, egyelőre nem nagy sikert. Pedig a kerítésen kívül élelmet és vizet helyeznek ki az állatok számára, azok mégis egyre nagyobb számban érkeznek a lakott területekre. (N12)

Felfüggesztette az izraeli bíróság az auschwitzi tetoválópecsétek árverezését

Izraelben a bíróság ideiglenesen leállította az auschwitzi tetoválópecsétek árverezését – jelentette a Jediót Ahronót című újság hírportálja, a Ynet.

„Várjuk Izrael állami beavatkozását. Ez a sátán eszközötőnek egyik eszköze. A tárgyat a holokaust emlékezetének őrzésére szolgáló nemzeti intézményben kell elhelyezni” – írták az izraeli Holokauszt-túlélők Szervezeteinek Központját képviselő panaszosok.

Kérésükre a tel-avivi kerületi bíróság a tárgyalásig ideiglenesen leállította a tetoválópecsétek elárverezését.

Eredetileg november elején kerültek volna kalapács alá a békelyegző-eszközök, amelyekkel a zsidók karjára tetoválták a számokat a megsemmisítőbarban. A szervezetek azt kértek a bíróságtól, hogy tiltsa meg ezeknek a tárgyaknak az áruba bocsátását.

„A holokaust túlélőinek törvénys és erkölcsi joguk van tulajdonjogot formálni a népük kiirtására, kínására és bántalmazására használt eszközökre” – hangsúlyozta a túlélők ernalyoszervezete.

„Ez a történelem egyik legbrutálisabb bűncselekménye, amikor a náci megsosztották a zsidókat személyazonosságuktól, és úgy jelölték meg őket, mintha szarvasmarhák lennének” – nyilatkozott a szervezetelnöke, Colette Avital a lapnak.

„Ezeket az eszközöket ennek a bűncselekménynek az elkövetésére használták, és nincs helyük magánkézben. A náci bűnök történelmi bizonyítékaként a Jad Vasemben kell elhelyezni őket. A bírósághoz fordulunk, és precedensek alapján meg akarjuk akadályozni eladásukat” – tette hozzá.

Jair Lapid izraeli külügyminiszter is sürgős megbeszélést rendelt el mi-

niszteriumában annak érdekében, hogy megtalálják az aukció leállításának módját.

A túlélők felháborodását az váltotta ki, hogy a jeruzsálemi Tzolman's aukciósház eladásra kínálta azt a tűrendszert és békelyegzőkészletet, amellyel Auschwitzban a foglyok karjára tetoválták a számokat.

A gyűjtemény egy sor fémpecsétet tartalmaz, amelyekhez szám alakú tűsorokat rögzítettek. A sok használat és kopás azt jelzi rajtuk, hogy rengeteg tetoválás készült a segítségükkel.

A gyűjteményhez a haláltábor ezzel az eszközzel ellátó német céggel, az Aesculap használati utasítását is mellékeltek. A becslések szerint 30–40 ezer dollárért (mintegy 10–12 millió forint) kelt volna el a készlet, ebből az aukciósházi jutalék 25 százalék.

Auschwitzban 1941-től jelölték meg tetoválással a foglyokat. Körülbelül négy centiméteres fémformában rendezték el a számokat formált tüket, egy fanyelbe helyezték a formákat, és így nyomták a tüket az emberek bőrébe. Közvetlenül ezután tintát kentek a vérző sebekbe.

Kreativitás, tolerancia, elevenség

A Lauderben járt Fürjes Balázs államtitkár

A közelmúltban a Budakeszi úton, a Ronald S. Lauder Alapítvány fenntartásában működő Lauder Javne Zsidó Közösségi Iskolában és Óvodában járt Fürjes Balázs, a Miniszterelnökség Budapest és a fővárosi agglomeráció fejlesztéséért felelős államtitkára.

Az államtitkáraknak sok barátja és kollégája lauderes szülő, Vitézy Dávid is sokat mesélte neki a suliról alumniként. „Kíváncsi voltam már nagyon!” – számolt be az eseményről Facebook-oldalán Fürjes Balázs.

Elmondása szerint nagyon jót beszélgették Nyerges Tímeával, az alapítvány képviselőjével és Horányi Gábor főigazgatóval. Meg persze néhány gimnazistával, elemistával, tanárral. Az államtitkár egyértelműen jó érezte magát a több mint 30 éves múltra visszatekintő oktatási intézményben.

Facebook-oldalán a következőket írta: „Gratulálok!! Zseniális a hangulat, komoly a teljesítmény, inspiráló a légbőr, jó volt ott lenni. Jó volt megismerni, mennyire közösséggelvű a suli, milyen erősen részes az iskola életének a szülők közössége is. A budapesti zsidó életnek, a zsidó közösség reneszánszának egyik legfontosabb intézménye a Lauder.

Dolgoztunk. Áttekintettük, hogyan segíthetne az állam az épületegyüttes bővítésében, hogyan valósíthatnánk meg közösen a Tiba Építész Stúdió kitűnő tervét egy új épületszárnyra. Remélem, lesznek majd jó híreink erről! 30+ év mögöttük, ennek sokszorosa előttük, immáron az első végzettek gyerekei is ide járnak – jó látni, ahogy újra erősödik, gyarapodik a zsidó közösség és élet Budapesten!” – zárta sorait az államtitkár.

Fotó: Fürjes Balázs Facebook-oldala

A tiszta olvasó egy minden szempontból – mint mértékegyésg – mint egy élet mennyisége – súlyos kötetet tarthat a kezében: Halmos Sándor *Hineni – vagyok!* című művét. A kiadánya amúgy sem minden nap paraméterekkel rendelkezik. Oldalsámban is nyolcszázharminckilencet tesz ki, ezen belül csak cikkeinek jegyzéke harmincnégy, tartalomjegyzéke tizenegy, a köszönetnyilvánítás pedig kerek két oldal. Megtalálható benne Orbán Viktornak a szerző hetvenötödik születésnapjára küldött köszöntője, valamint Szalay-Bobrovniczky Vince civil és társadalmi kapcsolatokról felelős helyettes államtitkár köszöntője is.

Halmos Sándor nemcsak a debreceni, de az egész hazai zsidó közösség jeles képviselője. A vallásnak nem pusztán gyakorlója: oktatója is, a Rabbiképző Egyetem Szentírás és Talmudtudományi Tanszékének docense. Munkásságát ismerve Aradra is hívták egy judaisztai tanszék megszervezésére. Ott szintén docenssé nevezték ki. Egy évig járt az erdélyi városba.

Halmos Sándor könyvébe élete munkáját zsúfolta. Nem túlzás, mert ha minden beletett volna, az több ezer oldalt tenne ki. Életrajzát és fontosabb cikkeit gyűjtötte össze. Több

mint négyezer megjelent írása közül válogatott. A hetvenhat éves szerző tartalmas esztendőket tudhat maga mögött. Büszke is rá. Tavaly a Covid-járvány erősen megviselte. Egy hónapot töltött kórházban. Most is járókerettel jár, de akarata erős, és ebből is felépül, mert vannak még céljai, vannak még tervei. Arany János önvallomását magára nézve is érvényesnek tartja:

*Mily temérdek munka várt még!...
Mily kevés, amit beválték
Féle'-szerbe'*

Húszoldalas önéletrajzából kiderül például, hogy egy év különbséggel végeztünk a Kossuth Lajos Tudományegyetem (Debrecen) népművelés szakán. Több közös ismerőünk is akad: Gyarmati Kálmán, Bocskaiert első polgármestere; Kincses Gyula, a Kettész Aladár Vákok és Gyengénlátók Általános Iskolája alapító igazgatója, később a Máltai Szeretetszolgálat munkatársa.

Kivételes életút az övé. Tele forradatokkal, nehézségekkel, örömkkel. Volt ő minden. Szokták mondani: csak akasztott ember nem. Így van jól. Egy embernek egyetlen élet adatik meg. Töltse meg tartalommal, mert nem lesz több lehetősége. Elvezet, szorgoskodjon, hogy élete vége felé elégdedten dőlhessen hátra, ne legyen hiányérzete. Halmos Sándor könyve éppen ezt példázza.

Kivételesen gazdag, szerteágazó szakmai utat tudhat maga mögött. Népművelőként, tanítóként, vasutasként – s sorolhatnán tovább – maradandót alkotott. Mint író, számtalan vallástörténeti munkát jegyez. Közülük több hiánypótló, mint az erdélyi zsidóság történetének legutóbb megjelentetett könyve. Ám kiadványain keresztül nemcsak zsidó közösségeket ismerhetünk meg, hanem más vallások is helyet kapnak bennük.

De felcsapott bútorszövet- és műszőrme-kereskedőnek is, majd vámraktárt üzemeltetett. Sőt, a sors egy másik üzleti vállalkozás kapcsán szintén összehozott bennünket.

Magánélete a nyugtalanságot tükrözi. Egyszerre három szempontnak próbált megfelelni. Ahogy édesapja mondta neki: „Fiam, egy férfi életében három dolog fontos: hatalom, a pénz és a nő, de a három együtt ritkán sikerül.” Igaza volt.

Fontos mű született. Egy kivételes életutat ismerünk meg belőle, egyben közös múltunk egy részét is. A könyvet ajánlom mindenkinnek, akár vallásos, akár nem.

A szerző naponta imádkozik. Este saját versével zárja:

*Emelt egy élet, eltűnt a fény
Ember! Te azt gondolod róla
A fény nem tűnik el Uram
Hozzá világosságot másnap reám
Istené minden dicsőség!*

Somogyi Ferenc

Oktatási hagyományok folytatása a Debreceni Zsidó Hitközségen

A zsidó oktatás és a zsidó kultúra ismertetése egykor és most, avagy „Dr. Kardos Alberttől napjainkig” címmel tartott konferenciát a hitközség Bajcsy-Zsilinszky utcai székházában.

Heller Zsolt, a Debreceni Zsidó Tudományos és Kulturális Kutatóintézet operatív igazgatója nyitotta meg a tanácskozást. A hallgatók

be. Szó volt a történelmi korról, a numerus clausus hatásáról, az iskola támogatóiról, valamint az oktatás eredményeiről számszerű adatokkal.

Dr. Forisek Péter, a Debreceni Egyetem Tanárképzési Központ főigazgatója szerint a történelmi adatközlés és a modernítás témaérével jutottunk ki a múltból. Az

Párbeszéd

több előadáson keresztül ismerhették meg a 100 éves Zsidó Gimnázium emlékére alapozva a jelen és a jövő oktatási lehetőségeit és tervezetit.

A kutatóintézet és a hitközség közös rendezvényén Kreisler Gáborról, a Debreceni Zsidó Szabadegyetem vezetőjéről az egykori gimnázium legendás múltjáról hallhattunk az évkönyvekben és szájhagyomány útján fennmaradt emlékek alapján. A kiválló tantestület egyedi oktatási módszereivel elérte eredményeit fennállásának 23 éve alatt csak a holokaust borzalmai határolták be.

A délután díszvendége Földes Laci bácsi, a gimnázium egykori tanulója volt. A visszaemlékezés, a vele folytatott beszélgetés érzékelte az oktatási intézmény akkori hangulatát. Hallottunk a vasárnapi iskolába járásról, Kárpáti Károly tornatanáról, olimpikon segítőkézségről.

A néhai igazgató, dr. Kardos Albert életútját Heller Zsolt mutatta

előadás anyaga Csont Istvánnal, a Debreceni Egyetem PhD-hallgatójával együtt készült.

Már működnek az egyetem és a hitközség sikeres projektjei, melyek a kultúra, a turisztika és a történelemeket területeire terjednek ki. A fejlesztés jövőjéről és a 3D VR technológiáról is hallottunk.

Horovitz Tamás, a hitközség elnöke a zsidó oktatás és ismeretterjesztés jövőbeni lehetőségeiről tartott előadást, melynek alapja a debreceni zsidó negyed. Felidézte a múltat és a közelműltben felújított zsidó negyedet, mely népszerű lett városunkban.

Az oktatás kiemelt feladatunk. Polgári rendszerhez illeszkedő, de a zsidó hagyományokra épülő zsidó oktatást tervezünk.

A nácizmus haszonélvezője volt, „gyermekeiért” mégis az életét kockáztatta

Egy nem minden nap ember alussza örök álmát a jeruzsálemi Si-on-hegyen található katolikus temetőben: egy volt náci párttag, Oskar Schindler. A 47 éve, 1974. október 9-én elhunyt, a zsidók megmentőjeként becsben tartott személy az egyetlen, aki náci múltja ellenére végős nyughelyet kapott Izrael fővárosának egyik sírkertjében.

Oskar Schindler 1908-ban Zwittauban született, jómódú szüdetanémet családban. A várost az első világháborút követően elcsatolták az Osztrák–Magyar Monarchiáról, így Schindler fiatal éveinek jelentős részét az újonnan alakult Csehszlovákiában töltötte.

Oskar igazi bajkeverő volt, akit kiapadtatlan kalandvágynak hívtak. 1935-ben, 27 éves korában csatlakozott a csehországi német kisebbséget összefogó, nácsizmpatizáns Szudétánemet Párizsba, majd nem sokkal a belépése után a német titkosszolgálatnak, az Abwehrnek kezdett dolgozni.

A cseh hatóságok ezen tevékenységet nem néztek jó szemmel, rövid időn belül elfoglalt, és kémkedésről halálra ítélték. A német hadsereg azonban 1938-ban bevonult a Szudéta-vídekre, így Schindler megmenekült. Miután szabadon engedték, a hálás kém rögtöven csatlakozott a náci párizsba.

A második világháború kitörése után Schindler a németek által megszállt Lengyelországba költözött, ahol egy krakkói zománcárugyár tulajdonosa és igazgatója lett.

Párttagságát, a Wehrmachtban, illetve az Abwehrben megszerzett kapcsolati tőkéjét kamatoztatva zsíros szerződésekötöt, így egyike lett azoknak az iparos vállalkozóknak, akit különféle zománcárúkkal, edényekkel látta el a német hadsereget.

A nő, de az állandó liezonokat kedvelő Schindlerből egy csapásra gazdag üzletember lett, a megszálló elít egyik oszlopos tagja. A fényt és a csillagost azonban zavarónan beárnykolta a németek emberbarátnak nem mondható lengyelországi megszálló tevékenysége.

Oskar Schindler ugyanis nem tudott szemet hunyni az üldözött zsidók nyomora felett, akiket a náci tömegével kínosztak és öltek meg. A kém ből lett üzletember ezért minden elkövetett, hogy viszonylag humánus környezetet teremtsen a gyárában dolgozó zsidó munkások számára.

Gyakran a jó hírnevével játszott: annak érdekében, hogy megőrje az üldözött zsidók életét, még arra is hajlandó volt, hogy pazar ajándékokkal kenyerezze le a közeli krakkóplaszkói koncentrációs tábor vezetőjét, Amon Göthöt.

A hálás túlélők köszöntik Izraelben megmentőjüket

Ez nem volt könnyű feladat, mivel Göth hithű nációként, sokszor igazi vadállatként viselkedett az alávetett rabokkal szemben: egyik hírhedt vált időtöltéseként gyanúltan zsidó foglyokra lövöldözött házának erkélyéről.

A nációk rémuralma azonban nem tartott örökké, a háború menete lassan megfordult, a németek a keleti fronton hátralni kényszerültek. A Vörös Hadsereg benyomult a Wehrmacht által megszállt lengyel területekre, így Schindler gyárat evakuálni kellett Brünnlitz városába (ma Brzeg, Csehország területén fekszik).

A kiürítés a „Schindler-zsidóknak” egyet jelentett a megsemmisítéssel, de munkaadójuk a tettek mezejére lépett, hogy megmente őket. Schindler egy hosszú listát készített, és azok, aik felkerültek erre a legendás listára, esélyt kaptak a túlélésre. A kiválasztottakat ugyanis Auschwitz helyett Brünnlitzbe vitték.

Schindler több mint ezer embert vetett nyilvántartásba, a felvett személyeket pedig értékes, nélkülvételelten munkaerőként jelölte meg, megtévesztve az SS embereit. Annak

érdekében, hogy teljes családot mentenek meg a gázkamrátról, az időseket 20 ével fiatalabbnak, a gyermekeket pedig felnőttként tüntetnék.

A náci Németország összeomlását követően Schindler elveszítette minden vagyonát, és menekülnie kellett. A háború után elindított üzleti vállalkozásai egyig kudarcba fulladtak, így neki és feleségének hozzá kellett szoknia a szerény életvitelhez.

Az elszegényedett házaspárnak az egykor munkások és üldözöttök gyakran jelentős pénzösszegek átutalásával segítettek. Schindler az anyagi segítség mellett erkölcsi elismerést is szerzett, ugyanis a Holokaust Aldózatainak és Hőseiinek Izraeli Emlékhatalom, a Jad Vasem a Világ Igaza kitüntetésben részesítette 1963-ban.

Schindlert 66 éves korában, 1974. október 9-én Frankfurtban érte a halál. A háborús években a gyárában dolgozó zsidók közül sokakkal igen közeli kapcsolatot épített ki. A végső küvánsága az volt, hogy Jeruzsálemben temessék el, hiszen ahogy mondta: „A gyermekem itt vannak...”

Múlt-kor

Emléktábla-avatás az Újpesti Szeretetotthonban

Szabó Gábor, Déri Tibor, Deutsch Péter, Deutsch Róbertné

Erzsike törékeny alakja, mindig mosolygó arca, derűs jókedve, emléke továbbra is bennünk él.

S. Tóth Judit

haszonélvezettel. Magas összeg szerződéskötéskor, havonta fix járadékkal. +36-20-941-6368.

Van lakása, de nincs, aki odafigyeljen rá! Vállalom, amíg távol van, a közéleti órák leolvásását, takarítást, javítások megszerzését, teljes feltüleytetést támogatom. Részletek megbeszélése: knskati@gmail.com

65 éves, fiatalos, kedélyes hölgy kereshető. Vállalom, amíg távol van, a közéleti órák leolvásását, takarítást, javítások megszerzését, teljes feltüleytetést támogatom. Részletek megbeszélése: knskati@gmail.com

Mindenmű régiséget vásárolok díjtalan kiszállással. Teljes lakásküürítéssel! Híradástechnikát, bakelitelemezeket, bútorot, könyvet, kerámiát, porcelánt, bronztárgyat, órákat, kitüntetést, párrégiést, pénzketet, játékokat, (retró tárgyak előnyben). Pintér Nikoletta, 06-1466-8321, 06-30-973-4949.

Halálozások

Mély fájdalommal és szomorú szívvel tudatjuk, hogy FORGÁCS AGNES életének 72. évében csendesen megtért a Teremtőjéhez. Emlékét szívünkben örizzük.

Jelentés az amerikai antiszemizmusról: tíz zsidóból négy rejtegeti identitását

A pittsburghi Tree of Life zsinagóga elleni, 11 zsidó áldozatot követő merénylet harmadik évfordulója felé közeledve az American Jewish Committee (AJC) 2021 State of Antisemitism in America report címmel tett közzé jelentést. Az eddigi legtöbb zsidóra és az USA más állampolgáraira kiterjedő felmérés során az antiszemizmusról szerzett tapasztalatokra és véleményekre kérdeztek ról.

A jelentés feltárja az amerikai antiszemizmus méreteit, valamint a különbösséget, ami a zsidóság és az általános közvélemény felfogása között áll fonn az antiszemizmus megitélését illetően.

A jelentés főbb megállapításai:

- Négy amerikai zsidóból egy volt antiszemita inzultus célpontja – személyes beszélős, online vagy a közösségi médiában elkövetett zaklatás vagy testi sértés formájában – az elmúlt 12 hónap során. Földrajzilag 23%-uk Nyugaton, 29% Délen, 12% Közép-Nyugaton és 14% Északkeleten él.

- Tíz amerikai zsidóból négy változtatott viselkedésén az antiszemizmustól való félelem hatására a múlt évben. 22%-uk tartózkodott attól, hogy olyan ruházatot viseljen vagy jelképeket hordjon, amelyek alapján zsidóként lehetne azonosítani. Ugyanezen okból 17% nem járt el bizonyos helyekre.

- Az amerikai zsidók 82%-ának véleménye szerint az antiszemizmus növekvő tendenciát mutatott az elmúlt öt évben, ám ezzel az állítással a közvélemény minden 44%-a azonosul – még akkor is, ha az amerikaiak 41%-a volt elmondása szerint antiszemita incidens tanúja a múlt évben.

- A legtöbb olyan amerikai zsidó, aki hallott zsidók elleni támadásokról az USA-ban és világszerte az Izrael és a Hamász közötti 2021. májusi konfliktus idején, azt mondta, hogy azok hatására kevésbé érezte magát biztonságban – a közvéleménynek viszont többnyire tudomása sem volt ezekről a támadásokról.

Az amerikai válaszadók 64%-a mondta, hogy van zsidó ismerőse, 36% viszont nem ismer egyetlen zsidót sem.

A zsidós és a néppesség általában úgy véli, hogy „a holokauszt eltúlozzák” kijelentés antiszemita, és a két csoport abban is egyetért, hogy az „Izraelnek nincs joga a létezésre” ugyancsak az. Ám arra a kérdésre, hogy az állítás, miszerint „az amerikai zsidók lojálisak Izraelhez és nem lojálisak Amerikához” vajon antiszemita-e, az általános néppességből kérdezettek 27%-a, a zsidóknak pedig 14%-a adott nemleges választ.

A pittsburghi zsinagóga áldozataira emlékező jelképes sírok

David Harris, az AJC vezérigazgatója az eredményt így kommentálta: „Az, hogy négy amerikai zsidó közül egyet ért antiszemita zaklatás a múlt évben, valamint tíz zsidóból négy rejtegette zsidóságát vagy visszafogta tevékenységét, riasztó Amerikára nézve. Itt az ideje, hogy az amerikai társadalom végre kimondja: ami sok, az sok.”

A mostani felmérés időintervalluma változott: korábban a kérdések az utolsó öt évre vonatkoztak, ezúttal viszont csak az utolsó egy évre.

Meglepéstően okozott, hogy azoknak a zsidóknak az aránya, aik a szélsőbalt veszélyesnek tartják, tíz százalékkal nőtt. Amikor a szélsőjöbről kérdeztek, a zsidók 73%-a tartotta őket nagyon vagy mérsékeltet veszélyesnek.

Az amerikai zsidók nagy része a szélsőjöbböt és az iszlám nevénben felépőket véli antiszemita kihívásnak – a múlt évehez hasonlóan. Ám akkor csupán 61%-uk tartotta veszélyesnek a szélsőbalt, ami mostra 71%-ra nőtt.

Ez a változás, valamint a májusi antiszemita támadások és az, hogy az amerikai közvélemény egyre inkább tudatára ébred annak, hogy az anticonizmus engenő az antiszemizmussal, elgondolkodtat.

Az AJC szerint vannak bizonyos biztatott jelek. Az amerikaiak 65%-a tudja, mit jelent az „antiszemizmus” szó, ellentétben az előző évi 53%-kal; az USA közvéleményének 85%-a tisztában van azzal, hogy az „Izraelnek nincs joga a létezésre” anticonista kijelentés antiszemita; az arány egy éve 74% volt.

Avi Mayer, az AJC ügyvezető igazgatója a USA Today c. lapban megjelent véleménycikkében ezt írta: „Eljött az ideje, hogy a különböző háttérű és meggyőződésű amerikaiak felismerjék: az antiszemizmus sokréteű és sokféleképpen nyilvánul meg, és nincs olyan csoport vagy közösség, ami védett lenne ellen. Vezetőinknek el kell utasítaniuk az antiszemizmust, különösen akkor, amikor az a saját politikai táborukban üti föl a fejét.” Hozzájette: „Csak abban az esetben van remény az antiszemizmussal történő végleges leszámolásra, amennyiben határozott elutasításban részesül, bármilyen formájú és eredetű legyen is.”

ejpress.org – Bassa László/Szombat

NAPTÁR

November 19., péntek	Kiszláv 15.	Gyertyagyújtás: 3:45
November 20., szombat	Kiszláv 16.	Szombat kimenetele: 4:53
November 26., péntek	Kiszláv 22.	Gyertyagyújtás: 3:39
November 27., szombat	Kiszláv 23.	Szombat kimenetele: 4:48
November 28. – dec. 6.	Kiszláv 24. – Tévész 2.	Chanukka.

Elkezdődtek a Budai Várban a Mátyás-korabeli nagyzsinagóga feltárási munkálatai

Elindultak a munkák annak érdekében, hogy a Táncsics Mihály utca 23. szám alatti ingatlan Babits sétány felőli udvarrészé alatt húzódó középkori zsinagóga feltárásra kerüljön és látogathatóvá váljon – köszönhetően Facebook-oldalán V. Naszályi Márta budavári polgármester.

A hozzávetőlegesen öt méter mélységben húzódó, Mátyás király korában épült zsinagóga különleges történeti és művészeti érték, melynek közelében bemutatása régóta várat magára. Miközben az érintett ingatlan önkormányzati tulajdonban van, az előző kerületvezetés nem tett érdemi lépéseket annak érdekében, hogy a középkori zsinagóga feltáratlant és látogathatóvá váljon – tette hozzá a polgármester.

Csobánczy Gábor alpolgármester személyes megbeszéléseket folytatott a magyarországi zsidó szervezetek vezetőivel, az üzleti és állami szektor érintett szereplőivel, és minden szervezet egyöntetűen támogatásról biztosította az önkormányzatot. 2020. novemberében a Budapesti Történeti Múzeum régészinek résztelével elindultak a feltárt munkálatok. Az alpolgármester a megvalósításhoz szükséges finanszírozás megoldására tárgyalásokat folytatott az Európa Parlament, valamint az UNESCO munkatársaival is, mivel a zsinagógaprojekt jól illeszkedik

MÁTYÁS-KORI NAGYZSINAGÓGA

mindkét szervezet támogatási struktúrájába – fogalmazott V. Naszályi Márta.

Zoltaiádák 2.

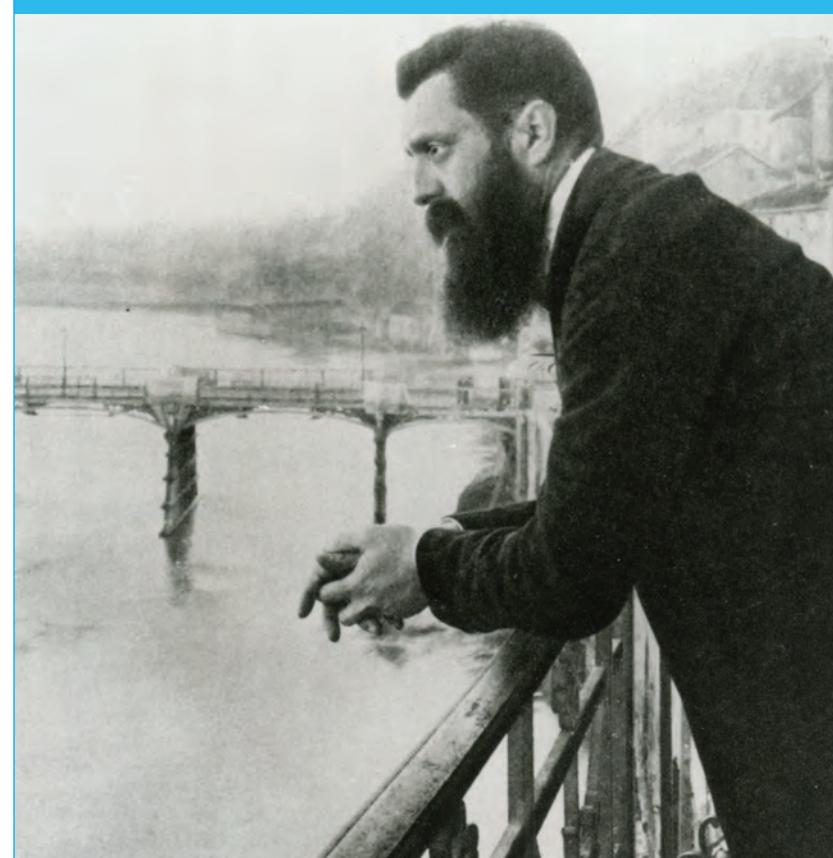
A rendszerváltást követően a szabadsággal a mocsok is felszínre került. Csurka István Magyar Fórumának minden száma ott hevert Zoltai íróasztalan. Az üv. igazgató ajtaja mindig nyitva volt, akárki bement-kijött maradhatott.

Egy alkalommal emlékeim szerint két újságíró, egy izraeli turista, három helyi dolgozó időzött szobájában, amikor kinyitotta a lapot, és azt mondta:

- Gyerekek! Azt írja a Csurka, hogy a mi kezünkben vannak a bankok, mi rendelkezünk a világ pénze felett. Mit szóltok?
- Guszt! Adjál ki egy közleményt, amiben megcáfolod ezeket – ajánlotta az egyik jelenlévő.
- Ne hülyéskedj! Nem erről van szó!
- Hát miről?
- Arról, hogyan tudnánk ezt a kacsát minél tovább életben tartani!

kápé

Herzl Tivadar örökül hagyta nekünk....

az Ön Öröksége is hozzájárulhat e célhoz.
Keren Hayesod UIA,
a szervezet, amely Izrael részére gyűjt adományt.

Tölünk megtudhatja hogyan
E-mail: eli.keidar@kerenhu.hu
Telefax: +972-4-6263636
Mobil: +36-30-8487380

Özvegye elárulta: teljesült Sas József utolsó kívánsága

A Jászai Mari-díjas humorista januárban hunyt el, a Kozma utcai izraelita temetőben temették el, ahol most már olyan sírköve van, amire özvegye, Zsuzsa szerint igazán büszke lenne.

„Gyönyörű lett Józka sírköve. Méltó hozzá ez az elegáns, dupla méretű, monumentalis alkotás. Bár lehet, hogy furcsa illet mondani, de szerintem nagyon igényes lett. Fontos volt számomra, hogy méltó legyen hozzá és az emlékhez. Ez az egyik legnagyobb sírkő ott a környéken, és a közelben nincs is párra, olyan szép. Ahogy belépek, másról meglátom, ez tulajdonképpen az iránytű, hogy hová is kell mennem” – fogalmazott a Blikknek az özvegy, aki rendszeresen kijár férje sírjához, legutóbb a szűk család együtt ment a temetőbe.

Elmondta, hogy míg férje egészséges volt, sokat beszél az elmúlásról, hogy mit és hogyan szeretne.

„Amikor beteg lett, már nem került szóba, de tudom, nagy vágya volt, hogy Szép Ernő mellett nyugodhasson. Végül teljesült az utolsó kívánsága, mert három méterre pihennek egymástól” – mondta.

Zsuzsa több mint negyven évig volt társa a humoristának, számról nagyon fájdalmas ott állni a sír előtt. Lánya sokat segít neki, minden nap beszélnek telefonon.

atv.hu

SPÁNN GÁBOR

Oltakozunk

Egy régi jiddis közmondás szerint zsidó ember círeszért nem megy házhoz.

Hát mi elmondhatjuk, hogy a círesz jött el mihozzánk. Itt van egy szabad szemmel láthatatlan és a legócskább mosószappannal is eltüntethető gonosz kis vírus, ami több mint egy éve keseríti meg a világ életét.

Nekünk, zsidóknak még imádságunk is van ellene. Izraelben bölcs rabbik szövegezték, és nemely hazai zsinagógában péntek estéken a rabbi elmondja az imát, melyben kéri a Teremtőt, hogy mentsen meg bennünket a járványtól, és gyógyítsa meg az abban megbetegedetteket. De ahogy az Atyák könyvében is írva van, az embernek van mozgástele, önmagának is tennie kell az életért. Mi pedig, megfogadva „nyunyókás Cilike” tanacsát (itt jegyzem meg, hogy Cilike rég járt az Abonyi utcában), újmagyari szóval szólva: oltakozunk. Az elsőt Sztálin elvtárs egészségére, a másodikat Kádár Jánoséra, a harmadikat pedig az I. ten szerelmére és Merkely Béla bon viván külseje okán felvesszük. Nálunk is így döntött a családi tanács. Mivel háziorvosunk már nem olt, és feleségem felhasználói szinten hozzám képest úgy tud bálni a számítógéppel, mint Zuckerbergné, ezért belefogtunk regisztrálni egy oltópontra. Mivel a lakásunkhoz legközelebb eső kórház egyike Budapest legnagyobb oltópontjainak, azt választottuk. Kétszeri nekifutás után leendő özvegyem talált egy jó időpontot öt perc különbösséggel ket-tőnk számára. És itt most jöjjön egy kis kitérő.

Azt mondják, ha két zsidó találkozott, a köszönés után első szavuk mindig az volt, hogy elkezdtek simfölni egy harmadikat. Na ez is meg-változott ebben a szép új világban...

Találkoztam egy 30 éve nem látott gimnáziumi zsidó osztálytársammal, s miután nagy örömmel köszöntem, így felelt:

– Azonnal mondd meg, te Pfizer vagy vagy Moderna?

Elakadt a lélegzetem, és akaratlanul is bekattant, hogy hol vannak azok a régi szép idők, amikor ha két zsidó beszélgetett, az így hangzott: Te hanyas vagy? Ugye mi fejleszavakból is megértük egymást.

Szilágyi Gyuri nyugodjon békében, õt már nem fenyegeti a Covid.

Hallottam egy templomi társ zsidó hölgötől olyat, hogy a lánya a Szputnyiktól elkezdtett szőrösödni, bajusza és szakálla serkent. Majdnem kiszaladt a számon, hogy a szépségén semmit sem változtat, csak vegyenek borotvahabot és pengét.

Ha tőlem valaki két évvel ezelőtt megkérdezi, hogy tudom-e, mi az AstraZeneca, akkor azt mondom, biztos egy új banda, csak nem ismerem a frontemberét.

Vagy érdeklődik, hogy tudom-e, mi a Sinopharm, akkor megkérdezem, hogy ott milyen állapot tenyésztenek?

Ma egy rossz környékű utca sarkán a fülemben suttogó nepper nem azt mondja be, hogy mennyiért vált eurót vagy dollárt, hanem hogy mennyiért ad védeتسégi igazolványt. Nemcsak megbetegedett, de meg is bolondult a világ.

Egy ország lett virológussá, és sajnos maszk nélküli terjeszti a hülyéből hülyébb fake newsokat. Egyesek szerint a Sinopharm meggyilkolt orosz határörök ből készült kivonat, mások szerint a Szputnyiktól még én is méhen kívüli terhességet kaphatók.

Egyesek esziknek arra, hogy Pfizer mindenáron, mások azt mondják, hogy a Modernát kapottak örök életűek lesznek.

Mi szeretett hitvesemmel a megadott időpontra megjelentünk jó nevű kórházunkban, ahol tényleg olajozottan működött minden. Egy bombázó szőke katonánő rám mosolygott, én büszkén kihúztam magam, és csak akkor roskadtam igazi állapotombra, amikor azt mondta: a bácsi nyugodtan iljön le, és adj ide a betegségeinket listáját.

Az adminisztrációtól odáig, hogy az oltás helyét védő ragtapaszt ünnepélyesen ránk nyomták, nem telt el több, mint harminc perc. Mikor az engem oltó doktornő színe elé kerültem, kezemben szorongatva kísérő bajaim többoldalas listáját, ránézett, és azt mondta: azt dobja csak arra a halomra, ami ott mellettem áll, és adj ide a bal kezét.

Mire megkérdeztem volna, hogy az általam kért oltás nem kontraindikált-e valamelyik nyavalymámmal, már csak azt mondta, hogy a váróban a fehér székek egyikére ülök, mert a színesbe azok kerülnek, akik még oltásra várnak. Jó utat kívánt, én mást neki...

Negyven perc múlva otthon voltunk. Az oltást délelőtt kaptuk, az egész napunk „hű de vidáman” telt el, a ragtapasztól is megszabadulva. Feleségem Pfizert kapott, én Modernát. Jó, hogy egymástól többszöbányi távolságra alsunk, mert két különböző éjszakában volt résünk. Neki hál! Igenek azon túl, hogy az oltott karja fájt, ha ráfeküdt, más baja nem volt, míg engem egész éjjel rázott a hideg, nem mért, de magas lázam volt, hányingerem. Mivel be voltam altatózva, faltól falig támolyogva tettem 4x-5x látogatást a mellékhelyiségen, és mire visszaaludtam volna, kezdődött az egész előlről. Két ilyen napom volt, és amikor kettesben maradtam önmagammal, akkor én lettem Karinthy két macskája, amelyik egymással játszott. Az egyik odaszólt a másiknak: remélem, ennyi szenvedés után teli vagy antitesttel.

Nemrég megkérdeztem a feleségemtől: mondd már meg nekem, Szívesem, hány éjszakát kell még aludni addig, míg megkapjuk az influenzára elleni véddőoltást is?